

Fortællinger om normstød i klubben

En normkritisk analyse af fortællinger om køn og mangfoldighed blandt unge og pædagoger i ungdomsklubben. Delrapport 2

Krøyer, Pia Rauff; Iversen, Simon Nørgaard; Buch-Jensen, Pernille Lykke; Madsen, Kristoffer Nymark; Padovan-Özdemir, Marta; Hamilton, Stine Del Pin; Nemeth, Sebastian

Publication date:
2023

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):

Krøyer, P. R., Iversen, S. N., Buch-Jensen, P. L., Madsen, K. N., Padovan-Özdemir, M., Hamilton, S. D. P., & Nemeth, S. (2023). *Fortællinger om normstød i klubben: En normkritisk analyse af fortællinger om køn og mangfoldighed blandt unge og pædagoger i ungdomsklubben. Delrapport 2*. Roskilde Universitet.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Bring ideas to life
VIA University College

Roskilde Universitet

Fortællinger om normstød i klubben

En normkritisk analyse af fortællinger om køn og mangfoldighed
blandt unge og pædagoger i ungdomsklubben.

Delrapport 2

Pia Rauff Krøyer, Simon Nørgaard Iversen, Pernille Lykke Buch-Jensen, Kristoffer Nymark Madsen,
Marta Padovan-Özdemir, Stine Del Pin Hamilton & Sebastian Nemeth

Maj 2023

Støttet af
BUPL's Forskningspulje 2021

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

Kolofon

Forsideillustration:
Pia Rauff Krøyer

Udgiver:
Roskilde Universitet og
VIA University College,
Forskningscenter for ledelse, orga-
nisation og samfund

Udgivelsestidspunkt:
Maj 2023

Oplag:
1. oplag

ISBN:
978-87-7349-224-6

Støttet af:
BUPL's Forskningspulje 2021

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

Indhold

Forord	4
Resumé	5
Hvorfor arbejde med normkritiske perspektiver i fritidspædagogikken?	7
Rapportens opbygning	8
Hvad er normer?	9
Normstød og normbærere.....	9
Normkritikken.....	10
Det normkritiske	11
fortælleværksted	11
Fortælleværkstedernes metodiske grundlag og design	11
Normstødsfortællinger i klubben	17
Middelklassenorm: En tur ned i byen	18
Civilisering til et middelklasseideal.....	20
Aldersnorm: Pigen, der græder	22
Modenhed og privilegier i klubben	23
Hvidhedsnorm: Fredsugen.....	24
Hvid skitur.....	25
Heteronorm: Verdens bedste HOMO sapiens.....	26
Kønnede aktiviteter og rum	28
Kropsnorm: Med plateausko i Den Gamle By	29
Tøj, økonomisk status og de, der ikke kommer i klubben.....	30
Konklusion	32
Litteraturliste	34

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

Forord

Denne forskningsrapport er den anden delrapport af tre forskningsrapporter, som er udarbejdet i forbindelse med det BUPL-støttede forskningsprojekt *Normkritiske perspektiver i fritidspædagogikken*, der løber i perioden 2022-2023. I et tæt samarbejde med tre ungdomsklubber i Midtjylland i foråret 2022 har forskningsprojektet undersøgt, hvordan normer omkring køn og mangfoldighed bliver virksomme blandt de unge og pædagogerne, samt hvordan disse normer muliggør og/eller umuliggør de unges identitetsdannelse og udfoldelses- og deltagelsesmuligheder i ungdomsklubberne. I forlængelse heraf undersøger forskningsprojektet, hvordan et normkritisk perspektiv kan styrke og udvikle pædagogers opmærksomhed på køn og mangfoldighed i ungdomsklubbens daglige arbejde med de unge.

Projektet bygger på et interventionsetnografisk undersøgelsesdesign, hvor der i hver ungdomsklub er blevet gennemført normkritiske fortællerværksteder med henholdsvis de unge og pædagogerne samt et normkritisk analyseværksted med pædagogerne. På sidstnævnte værksted formulerede pædagogerne normkritiske prøvehandlinger i egen praksis, som efterfølgende er blevet delt, kvalificeret og reflekteret over på en afsluttende workshop for alle pædagogerne på tværs af de tre klubber. En udfoldet beskrivelse af det interventionsetnografiske undersøgelsesdesign kan læses i forskningsrapporten *Normkritiske udfordringer og muligheder i fritidspædagogikken (2023)*.

Denne rapport tager afsæt i de normkritiske fortællerværksteder og præsenterer en række normkritiske analyser af de fortællinger, der er blevet til i disse fortællerværksteder. I rapporten præsenteres således fem normstødsfortællinger, der peger på, hvordan forskellige normer fremtræder i ungdomsklubbens hverdag. De normer, som disse fortællinger udpeger som virksomme i klubhverdagen, kategoriseres i denne rapport som middelklassenormen, aldersnormen, hvidhedsnormen, heteronormen og kropsnormen.

Således kan rapporten bruges som oplæg til fritidspædagogiske overvejelser om, hvilke normer der er på spil i egen praksis, og hvordan disse normer præger og bestemmer de unges identitetsdannelse og deltagelsesbetingelserne i

ungdomsklubberne. Ligeledes kan den normkritiske analysestrategi tjene som eksempel på, hvordan klubpædagoger kan anlægge normkritiske perspektiver på køn og mangfoldighed i egen praksis med henblik på at udvikle den pædagogiske praksis og understøtte de unges alsidige udvikling og trivsel.

Rapporten henvender sig til pædagoger, undervisere og forskere på professionshøjskoler og universiteter samt studerende, som er optagede af fritidspædagogisk arbejde med unge, køn og mangfoldighed, og som er nysgerrige efter at vide mere om, hvilke normer der er på spil i klubbens hverdag.

Der skal lyde en stor tak til BUPL for at prioritere emnet og ikke mindst for at støtte projektet med en bevilling fra BUPL's Forskningspulje 2021. Ligeledes skal der lyde en stor tak til vores studentermedhjælper Emma Clarup for at have bidraget med feltobservationer og transskriptioner af lydmaterialer fra fortællerværkstederne. Der skal også lyde en stor tak til lektor Mette Pless for at have taget sig tid til at udforme en lektørudtalelse om rapporten samt for konstruktiv feedback.

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

Resumé

Denne rapport formidler resultater fra forskningsprojektet *Normkritiske perspektiver i fritidspædagogikken*. Projektets overordnede formål har været at undersøge, hvordan det normkritiske perspektiv kan være med til at skærpe det pædagogiske blik for og arbejde med køn og mangfoldighed i ungdomsklubber.

Baggrund: Hvorfor normkritik i ungdomsklubben?

I rapportens første del argumenteres der for, hvorfor det er relevant at anlægge det normkritiske perspektiv på den fritidspædagogiske praksis, ligesom det normkritiske perspektiv præsenteres.

Selvom normkritikken nyder en vis udbredelse i pædagogisk forskning og praksis, har der kun været et begrænset normkritisk fokus på køn og mangfoldighed i regi af den fritidspædagogiske praksis. I forskning på dagtilbudområdet er det allerede blevet påpeget, hvordan normer, der knytter sig til køn, kan være med til at udgrænse og marginalisere børn, som på forskellige måder ikke passer ind i de herskende normalitetsforestillinger.

I normkritikken understreges det, at normer virker på en måde, så de har en stor betydning for menneskers sociale praksis og for individets udfoldelsesmuligheder, idet normerne udstikker rammerne for det normale. Normerne stiller mennesker uens, fordi ikke alle lever op til den samme opfattelse af 'det normale', og derfor kan normer også være med til at begrænse mulighedsrum og bidrage til marginaliseringer.

Det er af denne grund centralt for normkritikken, at pædagogikken er sig bevidst om normernes betydning i bestemmelsen af den pædagogiske kontekst og i unge menneskers identitets-skabelse og udvikling. Normkritikkens ærinde er derfor at anlægge et kritisk blik på normer og være med til at udpege, når normerne kunne eller burde være nogle andre.

Metode: Normkritiske fortælleværksteder

Som led i projektets samlede interventionsetnografi præsenterer rapportens anden del det normkritiske fortælleværksted. I

denne del præsenteres først det teoretiske afsæt for fortælleværkstedet, og dernæst hvordan fortælleværkstederne blev udformet og afviklet i de tre ungdomsklubber.

Fortælleværkstedet er udviklet med inspiration fra narrativ vejledning og *memorywork*-metoden. I dette projekt har vi brugt fortælleværkstedet til at tematisere køn og mangfoldighed med henblik på at skabe et refleksivt rum, hvor de unge og pædagogerne ved hjælp af egne erfaringsbaserede fortællinger kunne blive opmærksomme på normer og normalitetsforståelser i klubben.

Fortælleværkstederne blev afholdt i alle tre klubber ad to omgange med samme format, både med de unge og med pædagogerne. I denne del af rapporten præsenteres også den drejebog, som blev benyttet til at afvikle de normkritiske fortælleværksteder.

Analyse: Normstødsfortællinger og fem herskende normer

I rapportens tredje og afsluttende del præsenteres de normer, som blev udpeget som virksomme i klubbernes dagligdag. Først præsenteres rapportens empiriske grundlag og den analytiske læsestrategi, der er blevet brugt til få greb om det empiriske materiale fra feltbesøg og fortælleværksteder. I alt blev der identificeret fem normer: *Middelklassenormen*, *aldersnormen*, *hvidhedsnormen*, *heteronormen* og *kropsnormen*.

Hver norm tematiseres og analyseres gennem normstødsfortællinger, der uddybes og nuanceres med øvrig empiri.

Middelklassenormen ser vi kaldet frem i forbindelse med pædagogernes civiliseringsarbejde med de unge. For eksempel når pædagogerne opstillede regler omkring deltagelse i klubbens måltider, eller hvornår og hvordan man skulle melde sig til klubbens aktiviteter.

Aldersnormen var i spil både blandt de unge og i relationen mellem ung og pædagog, hvor de unge sanktionerede hinanden for ikke at leve op til normen. Eksempelvis hvis man opførte sig barnligt eller umodent. Omvendt ser vi, at pædagogerne

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

---

privilegerede nogle unge ud fra aldersnormen, blandt andet når de fik lov til at gøre andre ting end de yngre klubmedlemmer.

Hvidhedsnormen kom til udtryk, når unge med etnisk minoritetsbaggrund trådte frem i pædagogernes bevidsthed, fordi de adskiller sig fra klubbens øvrige unge qua deres etnicitet. Normen kom også til udtryk, når de unge blev overset i klubbens hverdag eller ved særlige pædagogiske tiltag.

Heteronormen var virksom blandt de unge, når den optrådte som et orienteringspunkt i deres positionering af sig selv eller af andre unge. Men den blev også bekræftet af pædagogerne, når de unge heteronormativt forsøgte at inkludere dem, der ikke falder ind under heteronormen.

Kropsnormen blev særlig tydelig blandt de unge og pædagogerne i den måde, de klædte sig på, og den måde de unge positionerede sig på gennem tøj og mode. Ligesom den også blev tydelig, når det kropslige udtryk blev kædet sammen med en persons socioøkonomiske status eller kønsidentitet.

Konklusion: Normstødsfortællinger som afsæt for erkendelse og forandring

Samlet peger forskningsrapporten på, hvordan fem herskende normer på forskellige måder er ude at gå i ungdomsklubberne. Mens disse normer privilegerer majoriteten af unge, udgrænses og sanktioneres andre unge af de samme normer. Således peger rapporten på, hvordan de herskende normer i ungdomsklubberne både muliggør og begrænser forskellige unges alsidige udvikling, identitetsdannelse og deltagelse.

De normkritiske fortællerværksteder og de normkritiske analyser af normstødsfortællingerne illustrerer, hvordan værkstederne kan bruges til at indfange og fremkalde herskende normer og normalitetsforståelser blandt unge og pædagogerne og ligeså kan lede til normkritiske erkendelser. At tage udgangspunkt i normstød gør det muligt at identificere de usynligt herskende normer i ungdomsklubben ved at stille normkritiske spørgsmål om, hvem der privilegeres eller sanktioneres, og hvordan normen oppebæres og af hvem.

Ligeledes åbner de normkritiske analyser af normstødsfortællinger op for at udforske, hvordan nogle også forsøger at bryde normen og ligefrem bygge nye og mere socialt retfærdige normer. Således kan de normkritiske analyser af de konkrete normstødsfortællinger give anledning til at overveje, hvilke normer der er hensigtsmæssige at oppebære i ungdomsklubben i et ligestillingsperspektiv.

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

Hvorfor arbejde med normkritiske perspektiver i fritidspædagogikken?

De går aldrig alene, men siver i zig-zag bevægelser skulder ved skulder omkring i klubben og udenfor – hele tiden med en smartphone omkring sig til at dokumentere, "snappe" eller skrive samme med andre venner. Hvordan de bevæger fra et sted i klubben til det næste, synes at være usagt. Det er som om, at én siger eller gør noget, og så følger de andre med i én samlet bevægelse. De er dér foran én, og pludselig er de væk igen. Det handler om at være sammen med gruppen og ikke forlade den. Hvis de står selv, ser de opmærksomt og søgende rundt efter, hvor gruppen er. De vil ikke være alene...

(Feltnote, Klub Ålen)

Ovenstående feltobservation er skrevet en forårsaften i en ungdomsklub i Midtjylland og beskriver ét af de første møder med en gruppe af unge i klubben. En ungegruppe, som skulder ved skulder, i næsten synkron bevægelse bevæger sig rundt i og ind og ud af klubben. Gruppen af unge giver associationer til en "fiskestimer", hvis bevægelser man ikke rigtig kan forudsige og som pludselig og uventet sætter en ny retning ved et ord eller et "bip" fra mobilen.

I forskningsprojektet *Normkritiske perspektiver i fritidspædagogikken* har vi været interesseret i at undersøge disse fiskestimer af unge, der bevæger sig rundt i klubben i samlet flok. Men også, og i lige så høj grad, hvilke unge der undslår sig disse fiskestimer og som "svømmer mod strømmen" eller "bliver kastet op på bredden" og hægtes af.

Dette har vi undersøgt i et normkritisk perspektiv og dermed sat fokus på, hvilke normer om køn og mangfoldighed, der er på spil blandt de unge og pædagogerne, og hvilke normer der synes at fremme nogle unges identitetsdannelse og deltagelsesmuligheder i klubben, mens selv samme normer begrænser andre unges identitetsdannelse og deltagelsesmuligheder. Med andre ord: Hvilke normer privilegerer nogle unge og sanktionerer andre unge, og hvilke muligheder og

betingelser sætter disse normer for de unges identitetsdannelse og deltagelse i klubben?

Nyere normkritisk forskning inden for dagtilbudsområdet peger på, at pædagogers normer for køn og andre identitetsskabende markører kan afgrænse og udgrænse bestemte måder at gøre sit køn på og i værste fald lede til marginalisering og diskriminering af de børn, som falder uden for kønsnormerne (Madsen et al., 2022). Hertil peger forskningen på, at pædagogers arbejde med normkritiske perspektiver kan være med til at styrke børns deltagelse- og erfaringsmuligheder i pædagogisk praksis (Hamilton & Padovan-Özdemir, 2020; Padovan-Özdemir & Hamilton, 2022; Salmson & Ivarsson, 2015).

Samtidig peger et nyligt nordisk litteraturstudie på, at der er bedrevet sparsom forskning om fritidspædagogisk arbejde med unge, køn og mangfoldighed, og at dette arbejde er kendetegnet ved en række forskellige pædagogiske problemkonstruktioner og pædagogiske løsningshorisonter, der ikke inkluderer det normkritiske perspektiv (Krøyer & Padovan-Özdemir, 2022).

I denne rapport ønsker vi at belyse, hvordan fritidspædagogisk arbejde med unge, køn og mangfoldighed er betinget af normer og dermed også betingende for de unges identitetsdannelse og deltagelsesmuligheder i ungdomsklubben. En sådan

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

---

normkritisk belysning af hverdagen i ungdomsklubben er interessant, fordi den kan være med til at udvikle og kvalificere det fritidspædagogiske arbejde med de unges alsidige udvikling samt modvirke marginalisering og eksklusion.

Det normkritiske perspektiv vender således blikket væk fra en pædagogisk problematisering af de unge og over mod de herskende normer i klubben, hvilket tillader os at undersøge, hvordan normerne oppebæres, brydes og bygges op af pædagogerne såvel som de unge. Med andre ord ser vi pædagogerne og de unge som normbærere såvel som potentielle normbrydere og normbyggere (Lärarnas Riksförbund, 2015).

På baggrund af de unges og pædagogernes fortællinger om køn og mangfoldighed i klubben samt feltobservationer i tre midtjyske ungdomsklubber identificerer vi en række normer, der hersker i ungdomsklubberne. Her viser vi, hvordan de unge på forskellige måder støder sig på disse normer, men også hvordan de unge og pædagogerne bryder med normerne og forsøger at bygge nye normer.

RAPPORTENS OPBYGNING

Rapporten indledes i det følgende med en kort afklaring af, hvordan normer og normkritik kan forstås som analytiske perspektiver. Herefter præsenteres design af og metodologiske overvejelser omkring de normkritiske fortælleværksteder, hvilket følges af en redegørelse for projektets kodnings- og analysestrategi i bearbejdningen af fortællingerne fra fortælleværkstederne. I rapportens afsluttende del præsenteres analysens fem normstødsfortællinger, som opsummeres i konklusionen.

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

Hvad er normer?

Helt generelt er normer bestemmende for, hvad man opfatter eller forestiller sig som normalt eller unormalt. Normer, og forestillingen om hvad normalitet er, leder til, at der eksisterer nogle særlige forventninger mellem mennesker, som bliver virksomme gennem sociale regler, værdiorienteringer, symboler og adfærd. Dermed er det en central pointe, at enhver fritidspædagogisk praksis præges af en række normer, som påvirker den måde pædagoger og de unge tænker, handler, udtrykker sig, vurderer og agerer på.

Der eksisterer mange forskellige slags normer. Eksempelvis er der særlige normer for, hvordan man indtager dagens hovedmåltider. Sådanne normer kan, afhængig af sociokulturel kontekst, spænde vidt: Spises måltidet sammen med andre eller alene, gøres det siddende på gulvet eller på stole og ved et bord? Spiser man fx en salat med sine hænder, spisepinde eller gaffel? Eller skal det være med en helt bestemt slags salatgaffel, førend man i den givne situation følger normen? Et måltid er således aldrig normfrit. Selvom det kan virke banalt at indtage et måltid, ved vi fra vores feltarbejde, at måltidet kan være forbundet med særlige privilegier - og sanktioner, hvis normerne omkring et måltid overskrides.

Således skaber normer i sociale sammenhænge et centrum for det normale og en periferi for det unormale (Clarup et al., 2020). I centrum kan de unge, som passer ind i klubbens herskende normer, bevæge sig uset og uproblematisk rundt. Det vil sige, at de tænker, gør, handler, udtrykker sig på en måde, som er i overensstemmelse med de herskende normalitetsforståelser i klubben. De kan på sin vis bevæge sig ubemærket rundt i klubben, hvilket ifølge Sara Ahmed (2012) er "de normales" privilegium: De "normale" unge skal ikke forklare sig, dvs. deres måde at opføre og udtrykke sig på. De kan fint være i kontakt med pædagogerne, få taletid og opmærksomhed, være medbestemmende og deltagende osv., og de indgår således uproblematisk (dvs. ubemærket) i klubbens sociale liv. Det er dog ikke alle, der nyder dette normens privilegie, hvilket projektets analyser skal vise.

Normer er noget, der vedblivende konstrueres i en bestemt social kontekst af et konkret socialt fællesskab. Normer er med andre ord historisk, kulturelt og samfundsmæssigt betinget og kontingente (Aadland, 2008). Normer udtrykker et bagvedliggende bevidst eller ubevidst værdisæt, de kan være med til at fremme og værne om bestemte værdier, men normer er dog ikke det samme som værdier. Værdier er ofte mere tydelige og formuleres nogle gange eksplicit af en pædagogisk institution som et egentligt værdigrundlag, der udgør en slags rettesnor for den lokale pædagogiske praksis. Nogle normer udspringer derfor direkte af værdier og kan karakteriseres som operationaliserede værdier, fx hvis demokratiske værdier omsættes til demokratiske praksisser, som når de unge inddrages i beslutninger i klubbens hverdag.

Ikke alle normer udspringer dog så direkte af bagvedliggende værdier, hvilket fx kan være tilfældet med de normer, der knytter sig til kategorierne 'dreng' og 'pige'. Kønnede normer kan ikke desto mindre være med til at fremme nogle særlige værdier, der egentlig er i konflikt med et formaliseret og ekspliciteret værdisæt (Liebing Madsen, 2022, s. 30f). Normer er således som regel også udtalte og kun sjældent genstand for refleksion. På den måde understøtter de herskende normer ikke nødvendigvis de værdier, som man eksplicit tilslutter sig, hvorfor normerne der navigeres efter, ikke altid er i overensstemmelse med pædagogiske intentioner og værdier. Ubevidste kønsnormer kan således nogle gange være med til at modarbejde en bevidst og artikuleret værdiorientering om fx frie og lige deltage muligheder, blandt andet hvis piger ikke inviteres til at deltage i de samme aktiviteter som drengene.

NORMSTØD OG NORMBÆRERE

I periferien af det "normale" centrum ses de unge, som har sværlere ved at passe ind i rammerne for, hvad der anses for at være normalt i klubben. Det kan være i relation til deres kønsidentitet, påklædning, aldersbetingede adfærd, sociale og kulturelle omgangsformer osv. Disse unge bemærkes og bliver typisk afkrævet et svar eller en forklaring på, hvorfor de gør, som de gør. De kan også opleve social sanktionering eller udelukkelse, når

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

de ikke lever op til gruppens eller klubbens normer. De unge, som af forskellige grunde bevæger sig i periferien af normen, oplever det vi kalder *normstød* (Salmson & Ivarsson 2015; Clarup et al., 2020).

Når man bevæger sig i periferien af normen og dermed det normale, så bliver normerne, som hidtil har været usynlige, virksomme på en væsentlig mere mærkbar måde og kommer til udtryk gennem et såkaldt normstød. Et normstød finder sted, når man støder ind i et usynligt kraftfelt, der markerer grænserne for acceptabel adfærd og udtryksformer. For eksempel måder at spise på, gøre sin alder eller sit køn på. Normstødet består i, at ens "upassende" eller "unormale" adfærd sanktioneres ved blandt andet afkrævning af forklaring, irettesættelse, latterliggørelse, marginalisering eller eksklusion. Således synliggør normstødet de ellers usynligt herskende normer og den normalitet, der opretholdes i klubben. Ligeledes bliver det synligt, hvad der underkendes, ekskluderes og sættes spørgsmålstegn ved.

Af normstødet kan vi lære, at normens grænser ikke bare sådan kan brydes, fordi normen ansporer til at komme tættere på normens centrum og dermed "blive normal". Normen fastholdes gennem grænsedragninger, og disse normens grænser opretholdes gennem mere eller mindre eksplicite sanktioner, fx gennem påtale og opdragende bemærkninger, gennem social udstødelse og lignende.

Normstødet udgør et slags navigationsredskab for socialt acceptabel adfærd og udtryksform, hvilket synes uundværligt for velfungerende sociale fællesskaber. Normen og normalitetsforståelsen bliver på den måde internaliseret og indlært, og man bliver så at sige en *normbærer*. De unge i klubben lærer fx, hvordan klubbens forskellige rum bruges i overensstemmelse med de herskende normer, og hvordan særlige situationer bestemmes af specifikke normer.

Når først normerne er blevet internaliserede, og man er blevet bærer af normen, bidrager man som udgangspunkt også til vedligeholdelsen af denne norm. Man bliver i overført betydning en del af fiskestimen, der bevæger sig unisont gennem klubbens sociale rum. Den blotte passive reproduktion af normen i tanke, udtryk og handling cementerer normen som det normale i den givne sociale kontekst. Pædagogens mere aktive rolle som *normens vedligeholder*, udfolder sig gennem pædagogens henholdsvis sanktionering eller privilegering af de unge, som er positionerede på større eller mindre afstand fra normens centrum.

NORMKRITIKKEN

At forstå normer som socialt konstruerede i givne sociokulturelle kontekster indebærer, at normerne ikke er naturgivne eller uforanderlige, hvorfor normer kan udfordres, ændres og ombygges. Her gør normkritikken sig relevant (Björkman & Bromseth, 2019). Normkritikken har nemlig som ærinde at sætte lys på de eksisterende normer og at vise, dels at normerne netop ikke er naturgivne, men derimod resultatet af sociale forhandlinger mellem mennesker og dermed mulige at dekonstruere og forandre; dels hvordan normerne i nogle tilfælde kan være problematiske, fordi de kan begrænse personers identitetsdannelse og deltagelsesmuligheder.

Normkritikkens synliggørelse af normernes in- og ekskluderende virkninger i pædagogisk praksis kan således danne informeret grundlag for at skabe forandring med henblik på at skabe øget ligestilling, social retfærdighed og trivsel blandt de unge i klubben.

På den måde rummer det normkritiske perspektiv også et element af normkreativitet, i den forstand at normkritikken kan give anledning til skabelse af normkreative eksperimenter og opbygning af nye og andre normer (Clarup et al 2020; Salmson & Ivarsson 2015). Når pædagogen bliver bevidst om de herskende normer i klubben, og hvordan disse normer er begrænsende eller ekskluderende for nogle unge, kan pædagogen agere *normbryder* – dvs. en der bryder med normen. Med andre ord kan pædagogen vælge at udfordre normen og normalitetsforståelsen – både den norm og normalitetsforståelse, der hersker blandt de unge, men også den norm, som pædagogen selv er bærer af.

Dette betyder ikke, at normkritikken har som ærinde at skabe et normløst samfund uden regler eller rammer. Normkritikken bestræber sig derimod på at skabe mere lige og retfærdige betingelser for alle unges identitetsdannelse og deltagelse ved at modvirke minorisering, diskrimination og eksklusion på baggrund af køn, seksualitet, race, social eller kulturel baggrund, handicap osv. (Clarup et al., 2020). Normkritikken fuldbyrdes således med en normkreativitet, hvor der eksperimenteres med at bygge nye normer, der giver et mere retfærdigt betingelsesgrundlag for at deltage samt at blive og være til (Vinthagen & Zavalia, 2014).

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

Det normkritiske fortælleværksted

Det empiriske grundlag for rapportens identifikation og normkritiske analyse af normstødsfortællinger er skabt på baggrund af et interventionsetnografisk undersøgelsesdesign (Padovan-Özdemir & Day, 2020; Padovan-Özdemir & Hamilton 2022), der trækker dels på klassiske etnografiske metoder i form af deltagende observationer og uformelle samtaler (Bak, 2017; Szulc-vicz, 2015; Østergaard, 2017), dels på designbaseret forskning (Collective, 2003; Joseph, 2004). Vi har således inter文neret normkritisk i klubberne, hvor vi sammen med pædagogerne og de unge har opbygget viden om det fritidspædagogiske arbejde med unge, køn og mangfoldighed i klubben i form af feltnoter, fortællinger og andet forskningsdeltagerproduceret materiale. Således er interventionsetnografien et kvalitativt etnografisk studie, der muliggøres gennem normkritiske interventioner - her med fokus på normkritiske fortælleværksteder, hvor der skabes viden om konkrete unges og pædagogers oplevelser med normer og mangfoldighed i klubbens hverdagsliv.

I foråret 2022 afviklede vi seks fortælleværksteder i tre forskellige midtjyske ungdomsklubber. I hver klub blev der afholdt to fortælleværksteder, én med en udvalgt gruppe af unge og én med det pædagogiske personale. I alt har 15 pædagoger, ca. 20 unge og tre ledere deltaget som medforskere, hvor de har bidraget med viden, erfaringer og oplevelser fra deres hverdag i klubben.

For at gøre fortælleværkstederne sensitive over for den konkrete kontekst, som de skulle afvikles i, foretog vi feltbesøg i de pågældende klubber forud for afholdelse af fortælleværkstederne. Feltbesøgene i de tre klubber strakte sig over en måned, hvor de samme to forskere besøgte den samme klub på ugentlig basis. Hensigten med feltbesøgene var at få kendskab til klubbens hverdagsliv og praksisser samt få et kendskab og skabe relationer til pædagoger og unge i klubben. I forlængelse heraf havde feltbesøgene til formål at identificere unge, der kunne rekrutteres til at deltage i fortælleværkstedet.

Vi deltog i det daglige klubliv og skiftede mellem at være passivt og deltagende observerende, afhængig af konteksten og af

hvorvidt vi blev inviteret af pædagogerne eller de unge til at involvere os.

Flere af de unge var nysgerrige på vores tilstedeværelse, og de fandt det spændende, at der var en forskningsmæssig interesse for deres oplevelser med klublivet. Nogle af disse unge tog således selvstændigt initiativ til at tale med os og inddrage os i deres egne samtaler. De inviterede os også med til aktiviteter så som at spille pool, spil og at lave smykker.

Ved feltbesøgenes afslutning havde vi formålet at danne relationer med de unge og havde oparbejdet en god fornemmelse for, hvilke unge der muligvis kunne have interesse i at deltage i fortælleværkstederne. Disse unge fik forklaret det overordnede formål med fortælleværkstedet og blev informeret om, at fortælleværkstedet ville blive afviklet i klubben og inden for klubbens åbningstid. De unge, som udviste interesse, fik udleveret en samtykkeerklæring, hvori der stod beskrevet, hvad forskningsprojektets formål var, hvordan det indsamlede empiriske materiale blev behandlet, samt hvilke rettigheder deltagerne i fortælleværkstedet havde i forhold til det producerede materiale. Denne samtykkeerklæring skulle underskrives af de unge og en værge og afleveres til os senest i forbindelse med afholdelsen af fortælleværkstedet.

Al pædagogisk personale blev rekrutteret til at deltage i fortælleværkstederne og frikøbt med midler fra forskningsprojektet. Tidspunktet for afviklingen blev afstemt med klubben i forhold til personalets øvrige arbejdsopgaver. Personalet i klubberne blev også orienteret om, at deres deltagelse var frivillig, og de skulle, ligesom de unge, underskrive en tilsvarende samtykkeerklæring.

FORTÆLLEVÆRKSTEDERNES METODISKE GRUNDLAG OG DESIGN

Fortælleværkstederne er designet med inspiration fra Jo Krøjer og Camilla Hutter's (2006) arbejde med fortælleværksteder, som udspringer af en metodologisk kobling mellem narrativ vejledning og memorywork-metoden, hvilket gør det muligt for de

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

---

involverede at dele oplevelser om og erfaringer med et givent emne og herigennem udvikle nye forståelser af aktuelle handlingsmuligheder (Krøjer & Hutter, 2006, s. 12).

Ifølge Krøjer & Hutter (2006) handler narrativ vejledning om at arbejde med dele eller hele fortællinger fra en persons livsforløb med henblik på at skabe en ny meningsfuldhed. Den narrative vejledning tager udgangspunkt i mundtlige fortællinger om en bestemt hændelse eller oplevelse, der stykkes sammen til et sammenhængende forløb med et plot, der tilsigter at skabe sammenhæng mellem forskellige livserfaringer. På den måde bidrager den narrative vejledning til at understøtte deltageren i at videreudvikle sin fortælling og udfolde alternative fortællinger (Krøjer & Hutter, 2006, s. 9-10).

Memorywork-metoden er udviklet af den tyske sociolog Frigga Haug (Haug, 1987, 2008) og går ud på, at en gruppe deltagere går sammen om at udforske, nedskrive og bearbejde erfaringer om et givent emne. Den kollektive bearbejdning indebærer, at alle deltagere inviteres til at dele egne oplevelser samt finde genkendelse i hinandens erfaringer, som leder til en fælles udfoldelse af emnet, samtidig med at forskellige perspektiver på emnet synliggøres (Krøjer & Hutter, 2006, s. 11-12). Hermed bliver individuelle oplevelser skrevet ind i en kollektiv erfaring, der udspringer af strukturelle eller kulturelle vilkår (Krøjer, 2019).

Fortælleværkstedet er organiseret i en række faser: Indledningsfase, indkredsningfase, første skrivefase, udfoldelsesfase, anden skrivefase, afrundingsfase, åbningsfase og evaluering. Til hver fase kobles en række ankerspørgsmål og en række bestemte aktiviteter, som rammesætter spørgsmålene. Centralt for fortælleværkstedet er udarbejdelsen af en række *epistolske tekster*, hvor hver deltager nedskriver deres erfaringer og oplevelser i forbindelse med en episode, der har haft særlig betydning for dem og med relevans for det valgte emne. Dernæst udforskes fortællingen gennem en fælles refleksionsrunde, hvor de øvrige deltagere beskriver, hvordan de kan genkende sig selv i fortællingen eller kan genkende den på anden vis. Genkendelsen er et centralt element, da det muliggør, at deltagerne kan udvide deres forståelse af fx de givne samfundsbetingelser, der ligger til grund for et givent forhold (Krøjer & Hutter, 2006, s. 13).

Med inspiration fra Krøjer & Hutter's fortælleværkstedsmetode var hensigten med vores fortælleværksteder at skabe en proces, der kunne frembringe de unges og pædagogernes oplevelser af og erfaringer med normer og normstød i klubben, og gøre disse oplevelser til genstand for genkendelse og

erfaringsdeling deltagerne imellem. Således havde vores fortælleværksteder til hensigt at fremkalde og fastholde oplevelser af, hvordan normer bevares, brydes og bygges i klubben (Salmson & Ivarsson, 2015, s. 37-39), og hvordan normstød opstår og med hvilke konsekvenser. Det vil sige, hvordan nogle unge i klubben indtager særligt privilegerede eller sanktionerede positioner i relation til fx kønsbetingede normer. Vores normkritiske fortælleværksted skulle således åbne muligheden for, at deltagerne – de unge såvel som pædagogerne – kunne udvide deres forståelser for, hvordan blandt andet måder at gøre sit køn på i klubben er foranlediget af kønsnormer. De normkritiske erkendelser skulle efterfølgende give anledning til refleksioner over nye handlemuligheder i klubben.

Nedenfor præsenteres drejebogen for vores normkritiske fortælleværksted. For at understøtte en vis ensartethed på tværs af fortælleværksteder, blev fortælleværkstederne med det pædagogiske personale afholdt nogenlunde identisk med det fortælleværksted, som vi udviklede til de unge. Der blev dog foretaget en række mindre justeringer i fortælleværkstederne for at imødekomme den forskel, der uvægerligt er mellem de unge og det uddannede voksne pædagogiske personale. Disse variationer er ekspliciteret i nedenstående drejebog.

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

Tid	Faser	Aktivitet	Ankerspørgsmål	Materialer og forskerroller
35 min.	Indledningsfasen	<p>Velkomst og præsentation af dagens program: Præsentation af vores interesse og værkstedets formål.</p> <p>Tillidsøvelser <i>Et godt trick</i>: Hvad kan du, der måske er lidt fjollet, skørt, anderledes? <i>Associationsleg</i>: Facilitator siger et ord, og deltagerne siger de ord, de associerer med ordet. De første tre ord er objekter, der er til stede i rummet. Derefter mere abstrakte ord og afslutningsvis to ord indenfor emnet. For at være sensitiv for kontekst og deltagerne kan ordene tilpasses henholdsvis de unge og pædagogerne. De konkrete ord aftales på forhånd.</p> <p>Associationsord: Tre objekter i lokalet... Eks. frugt... Eks. sport... Eks. Tik-Tok... Eks. klubben... Eks. forventning... Eks. fællesskab... Eks. normal...</p> <p>Med henblik på at skabe et tryggere rum fastslår forskerne nogle grundregler for deltagelse i fortælleværkstedet: - Alle lytter aktivt - Alle følelsesudtryk er tilladte og skal ikke vurderes - Alle informationer betragtes som fortrolige og deles ikke efterfølgende med andre udenfor fortælleværkstedet.</p>	<p>Hvem er vi (forskerteamet)? Hvad skal vi tale om?</p>	<p>Forsker præsenterer dagens program.</p> <p>Rummet Et rum alle deltagerne kender, og som kan holdes uforstyrret.</p> <p>Diverse Snacks og drikkevarer.</p>
35 min.	Indkredsningssfasen	<p>Typiske figurer i klubben For at få deltagerne i gang med at tænke over, hvilke normer der er på spil i klubben, skal de udfylde tre plakater, hvorpå der er tegnet en anonym figur uden nogen kendetegn. Hver figur repræsenterer en ungetype, som enten elsker at gå i klub, som kommer nogle gange eller som aldrig kommer.</p>	<p>Spørgsmål til figurerne: Beskriv én, der elsker at gå i klub? Beskriv én, der aldrig kommer i klubben? Beskriv én, der indimellem kommer i klubben, men som altid lige overvejer, om vedkommende skal dukke op?</p>	<p>Materiale 3 plancher med tre ens figur, som de unge/pædagogerne kan tegne/skrive på; tuscher.</p> <p>Organisering Deltagerne opdeles i tre grupper.</p>

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

Tid	Faser	Aktivitet	Ankerspørgsmål	Materialer og forskerroller
			<p>Deltagerne tegner eller skriver: Hvordan ser vedkommende ud? Hvad laver vedkommende i klubben/i stedet for at gå i klub? Hvad tænker vedkommende om klubben? Hvad tænker de andre i klubben om vedkommende?</p>	
30 min.	Første skrivefase	<p>Episodiske fortællinger (individuelt) Nedskrivning af episodiske fortællinger om normstød i klubben. Én fra forskerteamet starter med at fortæller en historie om en oplevelse fra dengang, da han eller hun selv gik i klub, og som handler om at føle sig anderledes.</p> <p>Deltagerne skal nu bruge 3 min. på at erindre en oplevelse/episode, hvor de har oplevet, at nogen gjorde noget, der var anderledes, end det de selv ville have gjort i en bestemt situation. Eller en episode, hvor nogen har sagt til dem, at de gør eller siger noget, der er anderledes. Eller har oplevet bare ikke at passe ind, uden at der bliver sagt noget til dem.</p> <p>Nu kan deltagerne gå i gang med at skrive deres episodiske tekst.</p>	<p>Sætningsstarterskabelon til den episodiske fortælling: Jeg sad inde i computer-rummet... Rummet så ud på denne måde... Jeg var sammen med... Og jeg skulle til at... Så kom... Jeg følte... Eller jeg tænkte... Og så gjorde jeg...</p>	<p>Materiale Skabeloner med sætningsstartere samt papir og blyanter. Alternativt kan de skrive på deres mobiler eller på udleverede tablets.</p>
45 min.	Udfoldelsesfasen	<p>Udforskning af fortællinger i fællesskab: Hver deltager læser sin historie op for de andre. Her åbnes der op for, at de andre deltager kan finde genkendelse i historien. Således får fortælleren mulighed for at høre, at andre måske har oplevet det samme.</p>	<p>Spørgsmål til udforskning af fortællingen: Hvad får denne fortælling jer til at tænke på? Hvad vil I gerne høre mere om? Hvad kan I genkende i fortællingen?</p>	<p>Deltagerne deles i grupper á 2-3. Én forsker går med hver gruppe.</p> <p>Materiale Tablets til lydoptagelser af samtalen.</p>
30 min.	Anden skrivefase	<p>Kollektivering af fortællinger Omskriv fortællingen i 3. person. Prøv at fortælle historien som om I iagttager, hvad der sker.</p> <p>Byt herefter fortællinger og skriv/fortæl videre på hinandens fortællinger. Gør det tydeligt, hvad det er, der gør, at personen ikke passer ind/falder ved siden af/bliver opfattet upassende i historien.</p>	<p>Sætningsstartere til omskrivning af fortællingen i 3. person: Hun sad inde i... og så kom XX... XX var sammen med... Hun skulle til at... XX sagde... eller hun følte/tænkte, at... Så gjorde XX...</p>	<p>Materiale Skabeloner med sætningsstartere.</p>

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

Tid	Faser	Aktivitet	Ankerspørgsmål	Materialer og forskerroller
30 min.	Afrundingsfase og åbningsfase	Normkreativ åbning Deltagerne læser de omskrevne fortællinger op for hinanden. Herefter udforskes fortællingerne ud fra en række normkreative åbningsspørgsmål.	Normkreative åbningsspørgsmål: Hvad lægger I mærke til i fortællingerne? Hvad har den nye fortælling fået jer til at tænke over? Hvilke handlemuligheder har fortællingens personer? Hvilke gode råd vil I give personerne i fortællingen?	Deltagerne reflekterer sammen med forskeren over de omskrevne fortællinger. Forskeren samler herefter op.
15 min.	Evaluering	Afslutning og opsamling på dagen	Opsamlingsspørgsmål: Deltagerne to-og-to: Hvordan har du det? Hvad tager du med fra i dag? Plenum: Har I brug for at tale med nogen nu?	Deltagerne sidder først to og to, derefter fælles opsamlingsrunde.

Figur 1: Drejebog for normkritisk fortællerværksted.

Krøjer & Hutters anbefaler, at et fortællerværksted ikke varer mindre end otte timer, og at fortællerværkstedet derudover afvikles over to dage, for derved at give tid til at erindringerne kan modnes (2006, s. 30). Vi valgte dog at afvikle fortællerværkstedet på lidt under fire timer og i løbet af én aften, fordi vi vurderede, at et fortællerværksted på otte timer afviklet over to konsekutive dage var urealiserbart i en ungdomsklubkontekst. Dels fordi de unge kun var til stede i klubben i begrænset omfang og derudover havde skolegang at passe, dels fordi pædagogerne ikke kunne frikøbes i længere tid.

Fortællerværkstedet med det pædagogiske personale blev afholdt uden for klubbens åbningsstid, mens det med de unge blev afviklet inden for åbningsstiden. Vi afholdte fortællerværkstedet i udvalgte lokaler, hvor vi kunne være i fred og undgå forstyrrelser fra det igangværende klubliv. Dette handlede om at fastholde fokusset på fortællerværkstedets samtaler og refleksioner og om at gøre fortællerværkstedet til et trygt rum, hvor erfaringer og refleksioner kunne deles frit blandt deltagerne.

Med en bevidsthed om at disse fortællerværksteder kunne bringe erfaringer og begivenheder i spil, der på den ene eller anden måde kunne gøre deltagerne sårbare eller utrygge, var vi opmærksomme på at skabe tryghed under hele fortællerværkstedet. Af denne grund havde vi blandt andet rekrutteret unge, som vi i løbet af feltarbejdet havde opbygget en relation og kendskab til. Det indbefattede også, at vi lavede en række

øvelser i fortællerværkstedets indledningsfase, som havde fokus på at skabe tillid blandt deltagerne og til os som forskere. Selvom de unge og pædagogerne havde et kendskab til os, så startede vi med at præsentere os; hvorfor vi var i klubben, hvad formålet med fortællerværkstedet var, og hvad der skulle ske i løbet af værkstedet. Herefter lavede vi to tillidsøvelser, hvoraf den ene, associationslegen, også skulle begynde at pege fortællerværkstedet i retning af dets emne: Normer og normalitetsforståelser.

Til fortællerværkstedet med de unge deltog 6-8 unge, og til fortællerværkstederne med det pædagogiske personale deltog 4-6 pædagoger. Til fortællerværkstedet med det pædagogiske personale var der to forskere til stede, og til fortællerværkstedet med de unge deltog desuden en studentermedhjælper, som kunne hjælpe med nogle af de praktiske gøremål. Der var således altid to forskere til stede, således at den ene kunne stå for at facilitere fortællerværkstedet, mens den anden kunne gå fra efter behov, hvis der skulle opstå en utryk eller sårbar situation for pædagogerne eller de unge. Ligeledes blev det gjort klart, at det var legitimt at trække sig fra fortællerværkstedets aktiviteter, hvis der skulle opstå behov for dette. Fortællerværkstedet blev afsluttet med en opmærksomhed på, om alle var okay eller havde behov for at efterbehandle oplevelserne i fortællerværkstedet.

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

I indkredsningssfasen lavede vi en øvelse, hvor værkstedets deltagere skulle udfylde tre figurer, der repræsenterede tre typer af unge i klubben: Unge, der altid kommer i klubben; unge, der aldrig kommer i klubben; og unge, der engang imellem kommer i klubben. Denne øvelse havde til formål at give deltagerne anledning til at tænke over normer og normalitetsforståelser i relation til de unge, der er aktive i klubben og til de unge, der ikke er. Deltagerne kunne både tegne og skrive deres beskrivelser af de tre ungetyper. Deltagerne kunne også vælge blot at svare på en række spørgsmål på et udleveret svarark.

Dernæst begyndte den første skrivefase, hvor deltagerne individuelt nedskrev deres første episodiske fortælling ud fra egne oplevelser, og som på en eller anden måde tematiserede bud på normer og det normale. Mere konkret blev pædagogerne og de unge bedt om at beskrive en episode fra klubben, hvor de havde oplevet eller set andre føle sig anderledes i klubben. Som hjælp til denne øvelse fik deltagerne udleveret et ark med sætningsstartere, som de kunne tage afsæt i, når de skulle begynde deres episodiske fortælling.

Idet de episodiske fortællinger havde fokus på en episode fra klubben, var de ikke nødvendigvis hængt op på en narrativ kronologi med en start, midte og slutning, men udgjorde derimod korte situationsbeskrivelser af specifikke episoder fra klubben. For at skabe den nødvendige tryghed og engagement sørgede vi for varierende deltagelsesmuligheder i udarbejdelsen af de episodiske fortællinger. Fortællingerne kunne således genereres på forskellige måder: Deltagerne kunne skrive i hånden, skrive på en tablet, indtale deres fortællinger eller diktere deres fortællinger til en forsker, der så nedskrev fortællingen.

Efter første skrivefase blev fortællingerne udforsket i mindre grupper á 2-3 personer, hvor deltagerne på skift læste deres fortællinger op, hvorefter de i fællesskab udforskede hver fortælling. Hver gruppe fik til dette formål udleveret et ark med en række ankerspørgsmål, som de kunne bruge som afsæt for fælles drøftelse af fortællingerne. Denne fælles udforskning blev lydoptaget.

På baggrund af den kollektive udforskning af de individuelle episodiske fortællinger omskrev hver deltager deres egen episodiske tekst fra førsteperson til tredjeperson. Formålet med dette greb var, at denne omskrivning dels gav den oprindelige forfatter mulighed for at se episoden fra et andet perspektiv, og dernæst at fortællingen blev afpersonliggjort (Krøjer & Hutter, 2006, s. 28). Dette er et vigtigt skridt i kollektiviseringen af fortællingerne.

Herefter byttede deltagerne i par fortælling med hinanden og skrev videre på hinandens fortællinger. Fortællingens nye medforfatter skulle overveje, hvad der skabte normstødet og det "unormale" i den episodiske fortælling og skrive dette tydeligere frem. Efterfølgende læste deltagerne de udbyggede fortællinger op for hinanden og drøftede dem med afsæt i en række normkreative spørgsmål, som havde et forandringsigt.

Som afslutning på fortællerværkstedet blev alle deltagerne igen samlet i det fælles lokale, hvor der blev samlet op på oplevelserne fra fortællerværkstedet. Deltagerne fik også mulighed for at stille spørgsmål og dele nogle af de tanker og følelser, som fortællerværkstedet havde sat i gang. Af etiske grunde blev det endnu engang gentaget for deltagerne, hvad formålet med det normkritiske fortællerværksted var, og hvad det indsamlede empiriske materiale skulle bruges til.

Det empiriske materiale bestod af udfyldte figurer (ungetyper), deltagerens individuelle episodiske tekster, deltagerens kollektiverede tredjepersonsfortællinger, lydoptagelser af de unges og pædagogernes samtaler om udforskning og kollektivisering af deres fortællinger. Lydmaterialet blev siden transskriberet. Materialet fra vores normkritiske fortællerværksteder samt noter fra de indledende feltbesøg har dannet empirisk grundlag for vores identifikation af normstødsfortællinger og normkritiske analyser i denne rapport.

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

Normstødsfortællinger i klubben

Det analytiske forarbejde til identifikation af normstødsfortællinger i klubben samt efterfølgende normkritiske analyse bestod af to faser. I første fase blev alt materiale gennemlæst med henblik på at grovsortere uddrag/passager, hvor normer og normalitetsforståelser syntes at være på spil.

I anden fase blev de udvalgte uddrag og passager gjort til genstand for en mere finmasket normkritisk kodning:

- Hvilke normer er på spil i materialet?
- Er der nogen, der støder sig på normen, og hvordan kommer dette til udtryk i tale, handling, visuelt osv.?
- Hvem er normbærerne, og hvordan oppebærer de normen?
- Hvem sanktioneres eller privilegeres af normen?
- Hvem forsøger at bryde normen og hvordan?
- Hvem forsøger at bygge en ny norm og hvordan?
- Er der et sammenspil mellem de herskende normer, hvor normerne gensidigt understøtter eller udfordrer hinanden?

På baggrund af den normkritiske kodning startede vi med at gennemgå de normer, som var blevet identificeret. Normer er i sagens natur ikke som sådan behæftet med en term qua deres umiddelbare usynlighed, hvilket blev tydeligt på tværs af forskerteamets kodninger, hvor den samme norm blev benævnt forskelligt. Dette krævede dybdegående drøftelser af, hvordan de identificerede normer i klubben bedst kunne benævnes. Denne usikkerhed synes vigtig at hæfte sig ved, da den siger noget om, hvor svært det kan være at se og tale om normer. Det peger ligeledes på, at en normkritisk analyse kræver træning og forståelse for den sociokulturelle kontekst og historie – på mikro- og makroniveau – som et givent materiale udgår fra og er indlejret i.

I alt fem normer blev identificeret og benævnt som *middelklassenormen*, *aldersnormen*, *hvidhedsnormen*, *heteronormen* og *kropsnormen*.

De identificerede normer var gennemgående i både fortællingerne og forskernes feltnoter på tværs af de tre klubber. Der er derfor grund til at antage, at vores analyse tegner et mere generelt normlandskab i danske ungdomsklubber. De fem identificerede normer udgør dog ikke nødvendigvis et udtømmende billede af herskende normer i danske ungdomsklubber, og de fem identificerede normer kan også sagtens komme til udtryk på andre måder end dem, vi har kunnet iagttage. I vores empiriske materiale gælder det, at:

Middelklassenormen trådte frem, når de unge og pædagogerne talte om, hvordan man skulle opføre sig i klubben, når de unge talte om at blive "skældt ud" af pædagogerne, eller på anden måde skulle indrette sig efter klubbens regler. Normen blev også synlig, når nogle unge blev anerkendt for deres måder at deltage i klubben på. For eksempel ved at hjælpe pædagogerne med at rydde af bordet eller hjælpe med maden. Normen kom altså til udtryk i en forventningsstruktur, hvor forudsætningen for at leve op til disse forventninger var tæt forbundet med middelklassebaggrund. Denne norm behandles i fortællingen "En tur ned i byen".

Aldersnormen trådte frem, når de unge og pædagogerne beskrev, hvordan bestemte måder for adfærd var aldersvarende eller ej. Det kunne fx være med udsagn som "han er meget moden" eller "han opfører sig barnligt". Hertil iagttog vi, hvordan normen kom i spil i forestillinger om, hvordan man skulle opføre sig i klubben og over for hinanden, og hvordan bestemte alderstrin privilegerede eller sanktionerede personer forskelligt i klubben. Eksempelvis fik nogle af de ældre unge lov til at gøre ting eller bryde nogle af klubbens regler i modsætning til de yngre, som ikke nød de samme privilegier. Denne norm behandles i fortællingen "Pigen, der græder".

Hvidhedsnormen trådte frem, når de unge fortalte om oplevelsen af ikke at høre til i den hvide majoritetsgruppe på grund af deres kulturelle baggrund eller madvaner. Eller når de oplevede, at de uønsket blev kaldt frem som en religiøs eller kulturel minoritet i rummet, hvad enten dette fokus skyldtes nysgerrighed, velvilje eller fremhævnings af deres fremmedhed. Det kom også

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

til udtryk, når unge med etnisk minoritetsbaggrund ikke blev anerkendt eller erkendt som ligeværdige deltagere i klubbens hverdagsliv. Denne norm behandles i fortællingen "Fredslugen".

Heteronormen trådte frem, når pædagogerne eller de unge blev konfronteret med andres nonbinære identiteter eller homoseksualitet. Det kom også til udtryk, når de unge eller pædagogerne kønnede bestemte måder for adfærd eller rum. For eksempel at krea-rummet i alle klubberne var forbeholdt pigerne frem for drengene. Men også når adfærd blandt de unge blev maskuliniseret eller feminiseret, fx hvis en dreng blev påtalt for at have langt hår, eller hvis piger blev påtalt for at opføre sig maskulint, være hysteriske eller for "dramaagtige". Det kunne også handle om, hvordan fritidsinteresser og klubbens aktiviteter i øvrigt blev kønnede, som når drenge blev til "fodbold-drenge", eller når piger gennem aktiviteter blev "drenge". Denne norm behandles i fortællingen "Verdens bedste HOMO Sapiens".

Kropsnormen trådte frem, når de unge klædte og pyntede sig normoverskridende i forhold til det forventede. Det kunne fx være ikke at have det rette tøj på i hverdagen, når man skulle konfirmeres eller på udflugter i klubbens dagligdag. Normen kom også i spil igennem de unges og pædagogernes samtaler om, hvad der er acceptabelt eller uacceptabelt i forhold til tøj, kropsstørrelser og make-up. Herunder også hvor meget tøjet bør koste. Denne norm behandles i fortællingen "Med plateau-sko i Den Gamle By".

Nedenfor præsenterer vi en række normstødsfortællinger, der på varierende vis illustrerer, hvordan de fem normer var i spil i ungdomsklubberne. Den normkritiske analyse af disse normstødsfortællinger understøttes af eksisterende køns- og kulturteoretiske perspektiver. Desuden er vores normkritiske analyse sensitiv overfor, at den givne normstødsfortælling særligt omhandler én af de fem normer, men at andre normer også kan være i spil i fortællingen. Vi er derfor opmærksomme på, hvordan andre normer understøtter eller udfordrer den dominerende norm i normstødsfortællingen.

I alt er der udvalgt to kollektiverede fortællinger, der blev produceret i de unges fortællerværksted, og tre kollektiverede fortællinger, der blev produceret i pædagogernes fortællerværksteder. Hver normstødsfortælling er gengivet med respekt for det oprindelige forlæg, men der er foretaget mindre sproglige justeringer af formidlingshensyn.

Alle tre klubber samt de unge og pædagogernes navne er blevet anonymiseret. Vi refererer til klubberne som henholdsvis

Klub Værket, Klub Ålen og Klub Splitten. Pædagogerne refereres til som Pæd.1, Pæd.2 og så fremdeles. De unge er anonymiseret med andre navne.

De normkritiske analyser af normstødsfortællingerne indledes med udpegning af normbærerne i fortællingerne, hvilke normer de er bærere af, og hvordan de konkret er bærere af disse normer. Dernæst peger vi på, hvori normstødet ligger i fortællingen, hvorfor normstødet opstår, og hvordan normen i fortællingen er med til at privilegere nogle og sanktionere andre. Afslutningsvist ser vi på, om normen vedligeholdes i fortællingen, om normen udfordres, og/eller om der bygges en ny. De primære forståelseskategorier i den normkritiske analyse er *normbærer*, *normstød*, *normbryder* og *normbygger*. Denne analyse underbygges og nuanceres afslutningsvist med inddragelse af øvrigt empirisk materiale, hvilket også tjener til at vise, hvordan normen var ude at gå på tværs af klubberne.

MIDDELKLASSENORM: EN TUR NED I BYEN

Nedenstående fortælling er blevet til i et fortællerværksted med de unge i Klub Ålen og peger på, hvordan klublivet er præget af en middelklassenorm.

En tur ned i byen

I Klub Ålen er der planlagt en tur ind i byen. For at deltage skal man have tilmeldt sig inden, og der er ikke så mange tilmeldte. En pige, Sanne, går hen til en af pædagogerne, der står i køkkenet. Sanne har først sagt ja til at deltage i turen, men hun har fundet ud af, at det koster mere at deltage, end hun forventede, så hun føler ikke, at hun har råd til at deltage. Hun fortæller pædagogen, at hun faktisk ikke har lyst til at deltage alligevel, at hun synes, turen bliver lidt for dyr, og at hun hellere vil blive i klubben. Pædagogen bliver irriteret og lidt vred på Sanne og siger højlydt, at der ikke er så mange, der har tilmeldt sig turen ned i byen, og at man ikke bare sådan kan melde sig til et arrangement og derefter springe fra igen. Sanne bliver rød i hovedet og opdager så, at tre af hendes veninder sidder ved et bord lige uden for køkkenet, de lytter med og griner lidt af situationen. Sanne forlader køkkenet og går efterfølgende ned i klubbens spillerum.

(Fortællerværksted med de unge, Klub Ålen)

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

I fortællingen møder vi en ung pige i Klub Ålen, der af økonomiske årsager ser sig nødsaget til at melde afbud til en planlagt tur ned i byen. Pædagogen i fortællingen accepterer afbudet, men udtrykker også en vis utilfredshed over for Sanne. Fortællingen er et eksempel på, hvordan middelklassenormen finder sit udtryk i klubben. Når vi kalder det en middelklassenorm, er det fordi, fortællingen både handler om at have den nødvendige og forventede økonomiske kapital i forhold til at deltage i klubbens aktiviteter og samtidig peger på, at der er "rigtige måder" at deltage i klubhverdagen på. Det påtæles af pædagogerne, når de unge ikke lever op til disse. I dette eksempel opbeværes middelklassenormen ved at pædagogen påtaler den unges afbud til et fælles arrangement.

Forskning har vist, at langt de fleste danskere identificerer sig selv som tilhørende middelklassen (Faber et al. 2014, s. 91), hvorfor det ikke er overraskende, at middelklassenormen også hersker i klubben. I denne sammenhæng skal klasse altså forstås både som et spørgsmål om økonomisk formåen og som kulturelle og symbolske distinktioner samt moralske vurderinger, der bliver til i en social praksis (Faber et al 2024; Aaman 2017). I sin ph.d.-afhandling viser Iben Charlotte Aaman (2017), hvordan sundhedsprofessionelle vurderer passende forældreskab ud fra middelklassens moralske standarder om "respektabilitet". Respektabilitet skal her forstås som passende adfærd, sprog og fremtrædelsesformer, der hører middelklassens præferencer til. Eva Gulløv (2016) observerer, hvordan føleleshåndtering i pædagogiske institutioner netop knytter an til middelklassenormen, hvorved det står centralt "at lære den enkelte at vurdere sin egen opførsel og udtryksform og tage ansvar i et forpligtet forhold til fællesskabet" (Gulløv, 2016, s. 180). Med andre ord kan middelklassenormen ofte komme til at udgøre det forestillede forpligtende fællesskab, som pædagogikken ifølge Line Togsverd og Jan Rothuizen (2020, s. 110ff) sigter mod. Som et eftertragtelseværdigt ideal bliver middelklassenormen formgivende for den pædagogiske praksis, der af visse forskere er blevet identificeret som et civiliseringsprojekt (Gilliam, 2010; Gulløv & Kampmann, 2021).

I fortællingen opbeværes pædagogen middelklassenormen ved at civilisere Sanne, så hun forstår det upassende – nærmest skamfulde – ved at melde afbud til et fælles arrangement i klubben. Dette ser man tydeligt i pædagogens problematisering af Sannes afbud. Med sin konstatering af at der ikke har været så mange tilmeldte til turen, understreger pædagogen, at Sanne for fremtiden bør være sig mere bevidst, om det fællesskab hun indgår i. Der ligger derfor i dette udsagn en skjult kritik og sanktionering af Sanne for tilsyneladende ikke at være opmærksom på dette. Men Sanne sanktioneres også for at

trække sin oprindelige beslutning om at deltage tilbage, da hun indser, at hun nok ikke har pengene til at deltage. Pædagogen hæfter sig dog ikke så meget ved Sannes begrundelse om ikke at have de nødvendige penge for at kunne deltage, men øjensynligt snarere ved, at Sanne ikke føler sig mere forpligtet på at overholde sine aftaler. Sannes økonomiske situation betragtes af pædagogen tilsyneladende ikke som en legitim grund til at melde afbud. Denne form for sanktionering opbeværes altså middelklassenormen ved at ignorere Sannes begrænsede økonomiske midler. Ligeledes opbeværes middelklassenormen ved pædagogens håndhævelse af regler om at forpligte sig til fællesskabet, hvilket i dette tilfælde består i, at en tilmelding til en tur ned i byen betragtes som bindende, i hvert fald i moralsk forstand.

Gennem irettesættelsen af Sanne er det tydeligt, at pædagogen ønsker, at Sanne selv bliver bærer af middelklassenormens værdier og moral: Sanne skal holde sin aftale - både af hensyn til de øvrige deltagere i dagens aktivitet, og fordi hun nu engang faktisk har tilmeldt sig. Man kan for så vidt også argumentere for, at Sanne selv længes efter at kunne blive en del af middelklassenormen. Denne længsel kommer til udtryk i den flovhed, hun følte i situationen, og som hun gav udtryk for i løbet af fortællerværkstedet.

Der er altså noget, der tyder på, at Sanne er bevidst om eksistensen af middelklassenormen, idet normstødsfortællingen indirekte beskriver, at Sanne godt ved, at et afbud ikke vil være kærkomment, men at hun alligevel ser sig nødsaget til det, fordi hun ikke har råd til at deltage. Sanne støder sig altså på den herskende middelklassenorm i klubben, hvilket forstærkes af, at pædagogens sanktionering finder sted i venindernes nærvær, og blandt hvem situationen frembragte latter. Dette viser, hvordan pædagogens opretholdelse af middelklassenormen har vidtrækkende sociale implikationer for dem, der støder sig på den.

I de unges kollektive udforskning af fortællingen blev de enige om, at det er flovt, når man bryder en norm: "Man bliver flov over, at man har gjort noget dumt," sagde en af de unge, hvorefter en anden ung supplerede: "Ja, og det der med, at det skal indrømmes overfor alle andre. Så folk skal se det" (Fortællerværksted med de unge, Klub Ålen).

Det er et generelt billede i klubberne, at det pædagogiske personale på forskellige måder gør en del ud af "civilisere" de unge ud fra middelklassenormen, og det er også tydeligt, at Sanne i fortællingen allerede har internaliseret denne norm, idet hun på forhånd føler et ubehag ved at skulle melde fra til aktiviteten.

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

Sannes økonomiske situation giver hende i egen optik ikke andre muligheder end at melde fra, men pædagogen vælger at se stort på Sannes begrundelse, fordi Sanne tilsyneladende forsømmer sin forpligtelse overfor fællesskabet. Selvom pædagogen i sidste ende accepterer Sannes afbud, så sker det ikke, uden at Sanne sanktioneres af pædagogen gennem moralisering til skue for Sannes veninder. Offentligheden af denne irettesættelse fungerer altså som en dobbelt sanktionering fra pædagogens side, idet venindernes latter bidrager yderligere til, at Sanne oplever at støde sig på middelklassenormen.

CIVILISERING TIL ET MIDDELKLASSEIDEAL

Vi ser adskillelige eksempler på, hvordan middelklassenormen hersker i klubberne. Klub Ålens pædagogiske personale er optaget af, at de unge lever op til de regler, der er opstillet omkring det fælles aftensmåltid, hvor de unge forventes at hjælpe til med at tilberede maden, dække bord og tage af bordet. Nogle unge tilbyder automatisk deres hjælp, mens de unge, der ikke gør, udpeges af personalet og får tildelt opgaver:

"De af jer, som ikke har hjulpet med noget, sørger for at få vasket op", siger pædagogen. Pædagogen peger på tre piger og en dreng, som endnu ikke har hjulpet med så meget. De brokker sig en smule, men går hurtigt i gang med at få vasket op.

(Feltnote, Klub Ålen)

Deltagelse i aftensmåltidet kræver også, at de unge møder til tiden og er til stede inden måltidet begynder. Én af de unge forklarer i fortællerværkstedet, at ankommer de blot få minutter inde i måltidet, så kan de ikke deltage:

"... og så nåede jeg jo så ikke at kunne spise med. Og de gav ikke nogen chance. Det var bare et 'Nej!'"

(Fortællerværksted med de unge, Klub Ålen)

I Klub Ålen bliver aftensmåltidet således et praktisk symbol for civilisering til middelklasseideal. Det vil sige en situation, hvor de unge forventes at bidrage til fællesskabet, komme til tiden og opføre sig høfligt:

Tre drenge ankommer (etnisk danske drenge – store bukser og bomuldstrøje – alle med kortklippet nakke og luftigt pandehår). De kommer ind i rummet.

Pæd.1. hilser på dem: "Hej drenge!"

Én af drengene spørger: "Er der noget, vi skal hjælpe med?"

Pæd.1 smiler: "Det kan I tro! Vi skal bruge nogle til at snitte kål og skære gulerødder i tern."

Drengene går i gang i køkkenet.

Tre etnisk danske piger kommer ind (Nike Air sko, langt løst hår, kassebukser og bomuldssweater eller jumper) skulder ved skulder.

Eva: "Hvad skal vi have at spise?"

Pæd.2. ser op: "Uh, dejligt I kommer. I kan begynde at dække bord."

Pigerne nikker og går straks i gang med at flytte borde rundt.

Pæd.2.: "Dejligt I vil hjælpe til!"

Efter aftensmaden og flødeboller ser Pæd.1. og Pæd.2. ud over bordet: "Rasmus, Alma og Janne I skal rydde op, da I ikke var med til at lave mad!"

Alma ser op: "Seriøst – vi hentede altså vandet."

Pæd.2. ruller med øjnene: "Du hjælper med at rydde op!"

Aisha ser op på Pæd.2.: "Det bliver ikke mig. Jeg delte flødeboller ud!" Hun rejser sig og går ud af rummet.

De udvalgte bordafryddere sukker og rejser sig. Pæd.1 går i forvejen og dirigerer opvasken. De andre unge stiller sig i kø foran køkkenvasken og får deres tallerkner vasket af.

(Feltnote, Klub Ålen)

I Klub Værket er reglerne omkring aftensmåltidet ikke lige så tydelige som i det ovenstående, men de unge, der har deltaget i madlavningen, har lov til at tage mere end én portion, modsat de unge, der ikke har bidraget til madlavningen. Således forsøger det pædagogiske personale i Klub Værket ikke at påvirke de unges normer med regler, men benytter sig snarere af et privilegeringsgreb, så de unge, der lever op til den ønskede norm, synligt belønnes.

I Klub Splitten tilbydes der ikke aftensmåltider. Til gengæld opbevarer klubben middelklassenormen med regler for, hvor man må spise og ikke spise. For eksempel må man ikke spise i computerrummet. De unge er udmærket klar over denne regel, og når den brydes, reagerer pædagogerne med det samme. Andre stedbundne regler for passende adfærd og ophold kan dog ses justeret alt efter, hvilke unge der er til stede:

Mens vi bliver vist rundt og taler med pædagogerne om klubben og de unge, der kommer der, dukker tre unge drenge op udenfor. De to af drengene går med dynejakker, den ene af de to med bøllehat, og den tredje, Søren, bærer hættetrøje og punk-inspireret tøj. Pæd.1. fortæller, at det er meget almindeligt, at flere unge kommer før åbningstid, nogle dage allerede fra 16-tiden. Så står de og venter udenfor, indtil de kan få lov at komme ind klokken 18.00. Nogle gange får de lov til at komme ind og sidde lidt i en af sofaerne, "men ikke de tre der",

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

siger Pæd.1.

(Feltnote, Klub Splitten)

Hvor reglen om ophold indendørs inden klokken 18 synes bøjelig afhængigt af, hvilke unge der banker på klubbens dør, så opretholdes middelklassenormen konsekvent. Den ungetype, som pædagogerne kan finde på at bøje reglerne for, er nemlig tilsyneladende en ungetype, der kan sidde roligt i sofaen, hvilket lever op til middelklassenormens civiliseringsprojekt. Civiliseringsprojektet kompliceres dog af, at visse af pædagogerne synes at bryde med middelklassenormens passende adfærd, som i nedenstående feltnote kommer til udtryk ved, at Pæd.1. accepterer sko på kanten af bordet.

Sebastian, en høj og lidt ranglet dreng med hue på og langt lyst hår indenunder, kommer hen i sofahjørnet og sætter sig. Han smækker fødderne op på kanten af bordet, og pigerne begynder sammen med Pæd.1. at diskutere, om de må have skoene på bordet. Pæd.1. mener godt, at de må, så længe skoene kun er på kanten af bordet, for, som hun siger, "det har jeg alligevel selv. Men det må I ikke for Pæd.2. Pæd.2. plejer også altid at råbe ad mig, når jeg har fødderne på bordet."

(Feltnote, Klub Splitten)

At Pæd.2. i langt højere grad oppebærer middelklassenormen om ro og orden kommer også til udtryk i brugen af krea-rummet, som de unge kun må bruge de dage, hvor Pæd.2. er på arbejde. I fortællerværkstedet med de unge i Klub Splitten bliver der netop delt en fortælling, som har afsæt i krea-rummet. Her oplevede de unge en konflikt med Pæd.2. om måden, de brugte krea-rummet. Ved udforskningen af fortællingen beskrev Bo, hvordan man skal opføre sig i krea-rummet:

"Øhm, du skal ikke sådan larme og alt sådan noget. Det er jo sådan hygge. Sådan sidde og måske, jeg ved ikke, sy eller strikke eller ja, tegne og sådan noget. Ikke sådan noget larm og gå rundt og alt sådan noget. Vi gjorde så lige det modsatte."

(Fortællerværksted med de unge, Klub Splitten)

Ovenstående eksempler udtrykker til sammen den herskende middelklassenorm, hvor de unge forventes at hjælpe til, komme til tiden, sidde stille og ordentligt ved bordet og ikke larme. Pædagogerne bruger således tid og kræfter på at lære de unge, at de skal tilpasse sig denne norm.

At dette kan være svært at realisere, ændrer ikke ved, at middelklassenormen er virksom i klubben, idet både pædagogerne og de unge orienterer sig efter denne norm. At være middelklassenormal indebærer ordentlig, stille, høflig og fællesskabsforpligtende adfærd, hvilket ses som efterstræbelsværdigt og

honoreres af pædagogerne med positive tilkendegivelser, ros og privilegier.

Den følgende feltnote viser, hvordan middelklassenormen understøttes af hvidhedsnormen:

Under et aftensmåltid i Klub Ålen sætter to drenge med etnisk minoritetsbaggrund sig til bords som de første, og da de resterende unge har sat sig, sidder de to drenge alene og uden for fællesskabet. En pædagog sætter sig ved drengene sammen med en observerende forsker. Efterfølgende spørger forskeren, hvordan pædagogen forstår drengene i forhold til klubbens øvrige fællesskab. Pædagogen svarer: "Det er rigtigt svært at se, hvordan de kan blive en del af det. Jeg synes jo, vi i stedet giver dem en mulighed for at spejle sig lidt i de andre unge."

(Feltnote, Klub Ålen)

Det pædagogiske arbejde synes ifølge pædagogen at være begrænset til at give en mulighed for, at de to unge med etnisk minoritetsbaggrund kan spejle sig i den anden gruppe. Den gruppe, som de to drenge ikke forventes at kunne blive en del af, men som de til gengæld skal spejle sig i, er i denne konkrete situation en gruppe overvejende bestående af hvide middelklasseunge, og som beskrives af en af pædagogerne i Klub Ålen på følgende måde: "Vi er jo meget heldige med de unge, vi har her om mandagen. De har et super godt fællesskab med hinanden. Ordentlige og høflige. Man kan kalde dem normale uden nogen rigtige udfordringer." (Feltnote, Klub Ålen)

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

ALDERSNORM: PIGEN, DER GRÆDER

Denne fortælling blev til under fortælleværkstedet med de unge i Klub Splitten og viser, hvordan aldersnormen hersker i klubben.

Pigen, der græder

Asta, Maise og Anne-Lise er på vej tilbage fra Lidl med bake-off brød med retning mod Bo og de andre drenge i bålhytten. Luna går dem i møde og spørger Asta: "Har du sagt noget om i fredags til nogen?". Asta ser forvirret ud og siger: "Nej, hvorfor da?". Luna svarer: "Har du sagt, at jeg ikke var inviteret hjem til Bo, og at jeg følte mig udenfor?". Asta når ikke at svare, før Luna begynder at græde. Mens Luna græder, tænker Asta: "Hvad græder du nu over?". Asta synes, at Luna græder virkelig tit, at hun er superfølsom og barnlig og ikke rigtig kan klare så meget. Maise og Luna går lidt væk, og Asta går ned til drengene og henvender sig til Bo: "Hvad har du sagt til Luna? Har du sagt, at Luna ikke er inviteret hjem til dig?". Bo svarer, at det har han. Asta beder Bo om at være sød og sige undskyld til Luna, fordi hun står og græder. Asta og Bo finder Luna, og de siger begge to undskyld til hende. Men da de andre drenge er gået, begynder Luna at græde igen i ca. 20-25 minutter, og hun bliver sur over, at Asta har bedt Bo om at sige undskyld, selvom det var for at være sød. Asta bliver irriteret på Luna, fordi hun græder over sådan en lille ting.

(Fortælleværksted med de unge, Klub Splitten)

I fortællingen møder vi en gruppe af unge i klubben, hvor den ene af de unge, Luna bliver meget ked af det over noget, der er blevet sagt om hende og konfronterer Asta. Asta synes, at Luna overreagerer, men hun undskylder, men også denne undskyldning får Luna til at græde, hvilket irriterer Asta. I ovenstående fortælling ser vi et eksempel på, hvordan en aldersnorm bliver socialt korrigerende i forhold til de forventninger, de unge har til hinanden i forbindelse med følelser og håndtering af sociale relationer.

Aldersnormen knytter an til forestillinger om, hvorvidt man opfører sig aldersvarende eller ej (Gulløv, 1999), og leder til, at forskellige aldre er forbundet med forskellige rettigheder, pligter, forventninger og privilegier, der bekræftes, korrigeres og reproduceres af samfundet, de voksne og de unge (James & Prout, 1990). I denne udviklingsforståelse bliver adfærd og kompetencer en funktion af alder, hvorfor aldersafvigende adfærd kan

være socialt stigmatiserende (Gulløv 1999: 55). Aldersnormen er således rammesættende for pædagogers og de unges vurderinger af unges kognitive, sociale og emotionelle udtryk, adfærd og formåen.

I normstødsfortællingen kommer aldersnormen til udtryk ved Astars vurdering af Lunas følelsesudbrud som barnlige. Selvom Luna ikke lever op til Astars vurderinger af, hvornår gråd er et legitimt følelsesudbrud, forsøger Asta dog at imødekomme og håndtere Lunas gråd ved, at hun og Bo går hen og siger undskyld.

Uddrag fra kollektiviseringen af fortællingen viser, hvordan aldersnormen oppebæres gennem forhandlinger mellem de unge og forstærkes desuden af køns- og middelklassenormen.

Mia: "Men det er mest for at få opmærksomhed, at hun græder!"

Forsker: "Okay, Og det synes I er lidt mærkeligt, altså at hun græder hele tiden?"

Asta: "Ja. Det er lidt barnligt."

Mia: "Også mest fordi, at Anne-Lise - hun går i min klasse - hun græder ikke rigtigt, hun gør det bare for at få drengenes opmærksomhed og sådan noget. Så siger hun sådan "Amen, jeg har grædt tre gange i dag". Ærligt! Det hjælper jo ikke at græde, og hun havde også lige skabt vildt meget drama den anden dag."

Asta: "Jeg tror, hun gør det ... ikke for at få opmærksomhed. Øhm, men hun er bare sådan følsom. Og vi tror også, at det har noget at gøre med, fordi af alle mine venner så er hun den eneste, der sådan er enebarn, hvor det er, at alle os andre vi har storebrødre eller storesøstre eller sådan noget. Vi er vant til hele tiden at have en at diskutere med og tale grimt til og sådan noget."

(Fortælleværksted med de unge, Klub Splitten)

I samtalen oppebæres aldersnormen ved, at de unge bekræfter hinanden i, hvordan Lunas adfærd kan betragtes som barnlig, når hun ikke lever op til det, de betragter som aldersvarende adfærd. Hertil forstærkes aldersnormen af kønsnormen. For eksempel fortæller Mia, at piger, der græder, gør det "for at få opmærksomhed fra drengene". Gråden infantiliseres således, og samtidig knyttes det infantile til en stereotypisering af piger, der ønsker drengenes opmærksomhed og/eller "skaber vildt meget drama". Her er det interessant at bemærke, at Mia på samme tid reproducerer og søger at udfordre kønsnormen ved at nedgøre Lunas stereotype måde at *performe* sit pigenorm.

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

Asta kobler sig ikke på samme måde på kønsnormen, men forklarer derimod Lunas barnlige adfærd og følsomhed med henvisning til middelklasseforestillinger om, at man ikke får tilstrækkelige sociale erfaringer og færdigheder, hvis man ikke oplever modstand fra et passende antal søskende, som angivet i middelklassenormens kernefamilieideal. At middelklassenormen understøtter aldersnormen, kommer også til udtryk, da samtalen senere handler om modenhed:

Forsker: "Jeg synes, I siger meget "moden". Hvad betyder det at være moden?"

Eva: "Fornuft!"

Mia: "Ja!"

Asta: "Det vil jeg sige".

Mia: "Folk har forventninger til, hvordan man opfører sig". (Mia)

Asta: "Det er egentligt bare sådan øh moden, sådan at opføre sig ordentligt. Der er jo fx nogle aldre, hvor man synes, at noget er sjovt, og så bliver folk bare mere modne, og så okay, at det er ikke sjovt, og at sådan tænke lidt mere på andre." (Asta)

(Fortællerværksted med de unge, Klub Splitten)

De unges forståelse af modenhed markerer, hvordan man lever op til aldersnormen: Man skal være fornuftig, vide at andre har forventninger til én og tage hensyn. Disse forståelser af modenhed synes at være overlappende med middelklassenormen, som tidligere beskrevet. På den måde afspejler aldersvarende adfærd middelklassenormens idealer som civilisering, fornuft, betænksomhed, selvdisciplinering osv.

Aldersnormens iboende forestillinger om modenhed udpeger også overgangen fra barn til ung og voksen: Desto ældre man bliver, desto mere moden bliver man. I samtalen om modenhed forklarer de unge endvidere, at tøjet signalerer en bestemt form for modenhed eller barnlighed, hvorfor kropsnormen i denne henseende forstærker aldersnormen.

Asta: Tøj har stor betydning, vil jeg sige.

Mia: Altså, hvis man går rundt og ligner Pippi Langstrømpe, så er det måske ikke så godt.

Forsker: I forhold til om man ser moden eller barnlig ud?

Asta: Ja. Det kommer lidt an på, hvad for noget slags tøj man går i.

(Fortællerværksted med de unge, Klub Splitten)

Kropsnormen handler i høj grad om at gøre sit køn og alder på en passende måde. Således viser ovenstående samtale, hvordan de unge i høj grad er parate til at sanktionere påklædning, der ikke understøtter aldersnormen.

MODENHED OG PRIVILEGIER I KLUBBEN

Aldersnormen oppebæres i overvejende grad ved at privilegere modenhed som en funktion af alder. Således ser vi i materialet, at de unge er tydeligt bevidste om, hvordan en aldersvarende adfærd i klubben udløser privilegier:

Ung: "Det er lidt den der altså frihed under eget ansvaragtige ting, som de fleste voksne ligesom altså giver videre på en måde, når man sådan kommer derover, fordi de stoler på, at jeg fx godt kan tage vare på at sætte mig ind i et computerum uden at følge de regler, der normalt måske er for et computerum. Altså, jeg har da flere gange prøvet, hvor vi sad i en eller anden kamp og så fik vi at vide, at hvis vi ville have noget mad, så var det nu, og så har man så spurgt, "Må vi ikke tage det med herind?", "Jo, det må I gerne, hvis ikke I sidder og æder det ind over tastaturet". Og det havde min lillebror og dén årgang aldrig nogensinde fået lov til!"

Forsker: "Så I har faktisk nogle privilegier?"

Ung: "Ja."

Forsker: "Er det kun på grund af jeres alder?"

Ung: Ja, det vil jeg vil sige.

En anden ung afbryder: Det er på grund af vores alder.

(Fortællerværksted med de unge, Klub Værket)

Her ser vi, hvordan fornuftig og moden adfærd udløser tillid fra pædagogerne og honoreres med privilegier, der bøjer eksisterende regler i klubben. Aldersnormen er derfor tæt sammenvævet med middelklassenormen, og lever de unge op til disse middelklassenormer, bliver de betragtet som modne og privilegeres med en mere kammeratlig og ligeværdig omgang med pædagogerne.

Når andre unge ikke lever op til disse idealer eller overskrider normens grænser, så bliver det forklaret med henvisning til manglende modenhed. Under udforskningen af en fortælling i Klub Splitten fortæller en af de unge, Lau, om dengang, han sad i musikrummet, da en af de andre unge, Henrik, kom ind og spurgte, om de skulle slås. Da Lau svarede nej, spurgte Henrik, om han var en "tøs"? Da forskeren spørger, om det er normalt at kalde hinanden tøs, svarer en af de unge: "Jeg føler, at det var noget, man sagde for et stykke tid siden. Det er ikke så meget længere", hvorefter Lau supplerer: "Vi er blevet lidt mere

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

modne, undtagen Henrik selvfølgelig." Dette viser, hvordan kønsnormen og aldersnormen forstærker hinanden, særligt når det handler om modenhed, hvor Henriks stereotype og binære kønnelse af Lau knyttes til hans manglende modenhed af de unge i fortælleværkstedet.

Samtidig ser vi i materialet, hvordan den kvindeligt kønnede infantilisering også udløser forestillinger om uskyld, som skal beskyttes mod de ældre unges korrumpning. Under udforskningen af en fortælling, hvor Carl fra 8. klasse har snydt i en konkurrence og bliver sanktioneret af pædagogerne, blev de unge bedt om at forholde sig til, om situationen ville have udspillet sig anderledes, hvis en anden end Carl havde snydt. Og det mente de og uddybede: "Hvis det havde været en pige fra 7. klasse, fx Louise, for hun er både uskyldig og lille, så ville pædagogernes reaktion nok have været mere eftergivende" (Fortælleværksted med de unge, Klub Splitten).

Når aldersnormen knyttes til kønsnormens forestilling om ung kvindelig uskyld, følger der ifølge de unge i Klub Splitten særlige privilegier med, til trods for at de må formodes at være i konflikt med den herskende aldersnorm som beskrevet ovenfor.

Af ovenstående normkritiske analyse bliver det tydeligt, at aldersnormen i høj grad forstærkes af middelklassenormens idealer om rationel tænkning og kropsnormens grænser for passende måder at gøre sit køn og alder på.

HVIDHEDSNORM: FREDSUGEN

Følgende fortælling er blevet til i fortælleværkstedet med pædagogerne i Klub Ålen. Fortællingen fremstår som et eksempel på, hvordan hvidhedsnormen træder frem som styrende for en adfærd og tilgang til planlægning af et forløb omkring krig, fred og flygtninge.

Fredsugen

Pædagogen er i gang med at planlægge en temauge i solidaritet med de ukrainske flygtninge, hvor de unge i klubben, skal samle donationer ind. Én af klubbens udvekslingsstuderende spørger pædagogen, hvorfor de skal lave indsamling til fordel for de ukrainske flygtninge? Den studerende er selv mørk i huden og har etiopiske rødder. Hun påpeger, at der jo ikke var nogen, der samlede ind til fordel for de syriske flygtninge i 2015. Og klubben har jo børn, der er flygtet fra Syrien. Pædagogen bliver temmelig forundret og forklarer den studerende, at man måske nemmere kan forstå de ukrainske flygtninge, fordi de er tættere på. Hertil påpeger den studerende, at det jo er direkte forskelsbehandling af flygtninge og en form for racisme. Pædagogen bliver meget bekymret. Hun beslutter sig derfor for at ændre temaet til at omhandle alle flygtninge og kalder i stedet ugen for "Fredsuge", så det ikke kun handler om ukrainske flygtninge.

(Fortælleværksted med pædagogerne, Klub Ålen)

I fortællingen møder vi en etnisk dansk, hvid pædagog og en studerende med etiopiske rødder, der sammen diskuterer planlægningen af en temauge i klubben. Undervejs i deres samtale bliver pædagogen usikker på sin idé om at lave en indsamling til fordel for ukrainske flygtninge, idet den studerende påpeger en direkte forskelsbehandling mellem de syriske og de ukrainske flygtninge. Pædagogen begrundet sin umiddelbare idé med henvisning til, at de ukrainske flygtninge er "tættere på". Den studerende kalder det racisme, hvilket gør pædagogen "meget bekymret". Herved bliver det tydeligt, hvordan hendes umiddelbare tanker om at gøre noget særligt for de ukrainske flygtninge udspringer af hvidhedsnormen.

Hvidhedsnormen tilsiger, at hvid hudfarve, dansk-vestlig etnicitet og kristen kultur kan passere som normalen, hvorved alle andre hudfarver, etniciteter og religiøse kulturer placeres i større afstand til normen og det normale. Denne normalitetsforståelse er dominerende i det danske samfund (Li & Yang,

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

2022). Som eksempel kan nævnes den udbredte forståelse af hudfarve som den lyserøde-beige farve i farveæskan. Hvidhedsnormen kan også vise sig i kulturelle normalitetsforståelser omkring traditioner og madvaner. Hvidhedsnormer er derfor ligesom alle andre normer kulturelt indlejrede gennem generationer og ikke nødvendigvis bevidste (Li & Yang, 2022), hvilket producerer en blindhed overfor egne normer (Meyers et al., 2022).

Normblindheden er netop på spil i ovenstående fortælling, hvor pædagogen i udgangspunktet slet ikke har tænkt over sine bias i planlægningen af temaugen med indsamling til fordel for ukrainske flygtninge og bliver ganske forundret over den studerendes kritik. Pædagogen fremtræder altså som bærer af hvidhedsnormen, der vanskeliggør oplevelsen af ligeværd blandt de unge med syrisk baggrund i klubben.

I fortællingen støder den studerende sig - og også på vegne af andre flygtninge - på hvidhedsnormen og italesætter den planlagte indsamling til fordel for ukrainske flygtninge som udtryk for racistisk forskelsbehandling. Den studerende fremhæver, at den eneste forskel mellem de to typer af flygtninge er hudfarven, og det kan derfor virke stødende på de unge med syrisk flygtningebaggrund i klubben.

Den studerendes påtale af den racistiske praksis kan også forstås som en slags normbrud, der forstærkes af pædagogens bekymring og erkendelse af egen normblindhed, hvilket leder pædagogen til at ændre sin planlagte pædagogiske praksis: I stedet for at afvikle en temauge til fordel for ukrainske flygtninge, foreslår pædagogen en "Fredsuge", der har et bredere fokus på alle flygtningegrupper.

Normstødsfortællingen afstedkommer dialog mellem pædagogerne i fortælleværkstedet om, i hvilken udstrækning hvidhedsnormen skal fastholdes, udfordres eller rekonstrueres. Under fortælleværkstedet udforsker pædagogerne disse muligheder:

Pæd.1: I og med at hun [den studerende] også selv har de her rødder, kan jeg godt mærke, at jeg skal passe meget på med, hvad jeg får sagt.

Forsker: Så det blev sværere, fordi hun har rødder i Etiopien?

Pæd.1: Ja.

(Fortælleværksted med pædagoger, Klub Ålen)

Her ser vi, hvordan hvidhedsnormen ikke som sådan søges udfordret eller rekonstrueret, men bliver fastholdt med større

forsigtighed for ikke at støde den studerende med etiopiske rødder.

Anderledes byder en anden pædagog den studerendes kritik velkommen:

Pæd.2.:Jeg syntes, det er sofistikeret af den studerende, fordi vi lever i et samfund, hvor det hurtigt bliver hverdag. Det der med, at der er nogen, der hele tiden ringer på og minder om... det syntes jeg er fantastisk ... Det der med, at man også bliver stukket til en gang imellem... Det [temaugen] er jo rent faktisk noget godt, vi gør for nogle mennesker, men man kan blive konfronteret med, at det stadig ikke er godt nok, fordi hvad med alle de andre!?

(Fortælleværksted med personale, Klub Ålen)

Umiddelbart bliver den studerendes "normkritiske forstyrrelse" værdsat og kritikken tages til efterretning. Alligevel synes det vigtigt for pædagogen at minde sig selv og de øvrige pædagoger om de gode intentioner, der trods alt lå bag temaugen og indsamlingen til fordel for ukrainske flygtninge.

Pædagogernes samtale centrerer sig efterfølgende omkring deres gode intentioner, og at temaugen med indsamling til fordel for ukrainske flygtninge jo blot skulle ses som et udtryk for deres medmenneskelighed og pædagogiske omsorg:

Egentligt ville vi jo gerne bare gribe en aktuel situation, og så er det lidt ærgerligt, at man ikke bare kunne have fokus på det, syntes jeg. Men vi har jo syriske flygtninge i klubben, og de har nogle andre perspektiver... det er vigtigt at omfavne det hele på en eller anden måde.

(Fortælleværksted med personale, Klub Ålen)

Pædagogerne forsvarede altså det oprindelige pædagogiske tiltag ud fra et aktualitetsspørgsmål vedrørende krigen i Ukraine. I et normkritisk perspektiv synes det værd at spørge, om samme aktualitet gav anledning til et særligt tiltag i forbindelse med ankomsten af syriske flygtninge i 2015. I et inklusions- og anerkendelsesperspektiv kan pædagogerne dog godt forstå, hvorfor temaugens fokus bør udvides til alle flygtninge, når nu der er unge med syrisk flygtningebaggrund til stede i klubben. Og således undslipper hvidhedsnormen den helt store forandring, idet de hvide etnisk danske pædagoger stadig fremstår som de overlegne og uskyldige velgørere (Padovan-Özdemir & Øland, 2017).

HVID SKITUR

Hvidhedsnormen træder ikke kun frem i pædagogernes normstødsfortællinger. Den kommer også til udtryk i de unges

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

normstødsfortællinger. En af de unge fortæller om en restaurantoplevelse på en fælles skitur med klubben:

Én af de unge med minoritetsbaggrund hvisker til sin veninde ved siden af: "Er der svinekød i maden?". Hendes veninde ser op på tjeneren og spørger på halvt tysk, halvt engelsk, om der er svinekød i maden. Tjeneren nikker. Den unge med minoritetsbaggrund sukker og ser over på en af pædagogerne. Den unge spørger, om hun kan få noget uden svinekød. Pædagogen sukker lidt og ser op på tjeneren og beder om en ret uden svinekød. Den unge med minoritetsbaggrund synker tilbage i stolen, sulten og træt. Hun har uro i kroppen og føler sig lidt trist. Maden bliver serveret for de andre. Hun sidder og venter. Endelig, da de andre er halvvejs færdige, får hun sin mad. *(Fortælleværksted med de unge, Klub Ålen).*

Ligesom man kan blive sneblind, viser denne normstødsfortælling, hvordan pædagoger også kan være "hvidhedsblinde", hvilket kommer til udtryk ved, at pædagogen med en selvfølgelighed antager, at alle de unge spiser svinekød. Dels opretholdes hvidhedsnormen ved pædagogens blindhed, dels ved det "suk", som den minoritetsunges anmodning om anden mad udløser hos pædagogen. Sukket cementerer med andre ord den minoritetsunges afvigelse fra hvidhedsnormen.

Den unge med minoritetsbaggrund støder sig altså på normen, idet hun ikke kan/vil spise svinekød og beder om et alternativ og ufrivilligt bliver synlig som muslim i situationen; som én der er anderledes, og som kræver særbehandling. På den måde oplever den unge sig overset og underkendt, og som én der ikke tilhører majoriteten af hvide danske svinespisere. Sanktioneringen af at afvige fra hvidhedsnormen bliver i dette tilfælde håndhævet gennem pædagogens forglemmelse såvel som suk. I fortælleværkstedet udforsker de unge fortællingen "Hvid skitur", og det bliver her tydeligt for nogle af de etniske danske unge, hvordan situationen er oplevet forskelligt fra henholdsvis en majoritets- og en minoritetsposition. En etnisk dansk pige siger:

Jeg tænkte faktisk slet ikke over det, altså, fordi jeg lagde jo heller ikke mærke til, at du skulle have noget andet, fordi du ikke spiste svin eller sådan noget. Jeg synes, det var meget fedt, at du sagde det, fordi man tænker slet ikke over sådan noget. At fordi jeg kan jo godt se nu, at det må være ret nederen det der med, at når man sidder med en hel flok danskere, der bare spiser alt og så kommer der bare noget ind, og så skal man bare sidde der og bede om noget andet, fordi man ikke må spise det agtigt. Det kan jeg faktisk godt se

(Fortælleværksted med de unge, Klub Ålen)

Idet den etnisk danske pige ser situationen fra minoritetspositionens perspektiv og dermed erkender normstødet, bliver hun bevidst om, hvordan hvidhedsnormen privilegerer hvide, danske unge som spiser svinekød, samtidig med at den sanktionerer de unge, som ikke spiser svinekød. Herved skabes der en sprække i

hvidhedsnormen, men muligheden for at bryde med hvidhedsnormen begrænses af, at det tydeligvis er minoriteten, der pålægges arbejdet med at påtale normens marginaliserende effekter – ligesom i normstødsfortællingen om indsamling til fordel for ukrainske flygtninge.

Samlet ser vi, hvordan hvidhedsnormen, trods gode intentioner og åbenhed for kritik fra minoritetspositionen, hersker i klubben og begrænser etniske minoritetsunges identitetsdannelse og deltagesmuligheder. Gode intentioner er altså ikke nok (Iram Khawaja & Laila Lagermann, 2022). De kan skabe blinde vinkler, der kommer til at privilegere nogle unge frem for andre i klubben.

HETERONORM: VERDENS BEDSTE HOMO SAPIENS

Nedenstående normstødsfortælling blev til under pædagogerens fortælleværksted i Klub Splitten og udgør et eksempel på, hvordan heteronormen er på spil i klubben.

Verdens bedste HOMO sapiens

Pædagogen møder ind en formiddag og går i krea-rummet for at rydde en smule op. Hun ser, at der på bordet ligger et fødselsdagskort og flyder. Det undrer hende faktisk, at det ligger der, da hun ved, at det er et kort, som drengen Jens har fået af en gruppe piger, som han bruger rigtig meget tid med, og som han anser som sine venner. Pædagogen ser Jens som en atypisk dreng. Han har ingen interesse i fysiske aktiviteter, ses sjældent sammen med andre drenge, er stille og eftertænksom, elsker og er utrolig dygtig til at lave mad. Jens virker som om, at han hviler i sin anderledeshed og har i sin vennegruppe, bestående af piger, en høj status. Pædagogen ved, at pigerne har brugt meget krudt og energi på fødselsdagskortet, hvori der står: "Til verdens bedste: HOMO sapiens. Vi ved, at du vil nyde gaven." Gaven er en pakke kondomer. Pædagogen tager efterfølgende Jens med ind på kontoret, da hun er bekymret over, at Jens har smidt kortet i krea-rummet, og tolker det som et udtryk for, at Jens er irriteret over at få kortet. Jens bliver på kontoret utilpas over at se brevet igen og medgiver, at han faktisk synes, at det er irriterende at have fået det kort.

(Fortælleværksted med personale, Klub Splitten)

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

I normstødsfortællingen ser vi en pædagog, der ved et tilfælde finder ud af, at nogle piger i klubben har givet en pakke kondomer til drengen Jens sammen med et fødselsdagskort, hvor Jens' antagede homoseksualitet mere eller mindre subtilt bliver italesat. At fødselsdagskortet ligger og flyder i krea-rummet gør pædagogen bekymret for, hvordan pigernes gestus har påvirket Jens, idet pædagogen i forvejen ser Jens som en "anderledes" dreng.

Her ser vi, hvordan heteronormen oppebæres dels gennem pigernes udstillende fejring af Jens' antagede homoseksualitet, dels ved pædagogens beskrivelse af Jens som en anderledes dreng samt anerkendelse af pigernes investering i gaven til Jens.

Heteronormen tilsiger, at man gør sit køn og seksualitet ud fra de binære køns-kategorier, hvor man enten er mand eller kvinde, hvis seksualitet orienterer sig mod det modsatte køn (dvs. heteroseksualitet). Således defineres mænd og kvinder som hinandens modsætninger. Desuden ligger der i heteronormen en normalitetsforståelse om ciskønnethed; det vil sige, at ens kønsidentitet stemmer overens med det biologiske køn, man fik tildelt ved fødslen (Butler, 2007).

Som normstødsfortællingen med tydelighed viser, så privilegeres man ved at leve op til heteronormen. Privilegiet består blandt andet i, at man tildeles retten til at bekymre sig om eller fejre personer, der afviger fra heteronormen.

Når pigerne i fortællingen giver Jens en pakke med kondomer og et fødselsdagskort, hvori de beskriver ham som "verdens bedste HOMO sapiens", så er de tilsyneladende imødekommende over for ham i forhold til hans formodede homoseksualitet. Denne imødekommende kan man forstå som udtryk for det fænomen, som kaldes "den gæstfrie heteroseksuelle," der så at sige tolererer den homoseksuelle. Tolerancen dækker med andre ord over et ulige magtforhold. Dermed fejrer pigerne ikke blot den homoseksuelle Jens, men i lige så høj grad sig selv som gæstfrie heteroseksuelle; en fejring der forstærkes af pædagogens anerkendelse af pigernes store arbejde med fødselsdagsgaven. Således bliver den heteroseksuelle den "homo-inkluderende-heteroseksuelle" (Rasmussen 2020).

Normstødsfortællingen viser, at det tilsyneladende betragtes som legitimt for pigerne at udstille Jens' formodede homoseksualitet ved at fejre ham med fødselsdagskort og kondomer. Endvidere bekræfter normstødsfortællingen den heteronormative majoritets definitionsret, idet pigerne påberåber sig retten til at udpege Jens som afvigende fra heteronormen og samtidig

inkludere ham i menneskeheden (*homo sapiens*), som de selv helt naturligt tilhører qua deres ciskønnethed og heteroseksualitet.

De ciskønnede piger og pædagogers heteronormative definitionsret synes ligeledes at udløse stereotype beskrivelser af den formodede homoseksuelle Jens, hvor de trækker på heteronormative forestillinger om homoseksuelle mænd med flest pigevenner og promiskuøse homoseksuelle mænd, som har seksuel omgang med mange partnere.

Om end det er pædagogens vagtsomme blik i krea-rummet og følgende bekymring for Jens, der så at sige kalder normstødet frem i lyset, er det stadig Jens, som støder sig på heteronormen. Pædagogens bekymringen synes således at være berettiget, da Jens udtrykker irritation over pigernes fødselsdagskort. Jens støder sig altså på pigernes heteronormative 'imødekommende' over for hans formodede homoseksualitet.

Pædagogens bekymring kan på den ene side siges at oppebære heteronormen gennem stereotype forestillinger om den homoseksuelle unge mand som atypisk, stille og uden interesse for fysiske aktiviteter. I hvert fald synes forsøget på at yde omsorg for Jens at lede til, at hans formodede homoseksualitet endnu engang kaldes frem som noget, der er anderledes og afvigende, og hvor Jens skal håndteres med omsorg og særlig pædagogisk sensitivitet. Med denne særlige pædagogiske opmærksomhed er pædagogen med til at bekræfte og opretholde heteronormen som normaliteten. På den anden side kan pædagogens bekymring også siges at bryde med heteronormen, idet pædagogens sensitivitet og pædagogiske omsorg overfor Jens udfordrer den heteronormative definitionsret.

Muligheden for normbrud forstærkes gennem den kollektive udforskning af normstødsfortællingen, hvor pædagogerne italesætter pigernes handling som udtryk for "den gæstfrie heteroseksuelle" ved at problematisere pigernes "fejring" af Jens' seksualitet som en form for misforstået rummelighed:

Pæd.3 fortæller blandt andet, hvordan disse piger stolt omfavner alt, der har med LGBTQ+-miljøet at gøre. Tønden til fastelavn var fx regnbuefarvet.

Pæd.1 supplerer: De er så rummelige, at det faktisk bliver et problem for en dreng, som måske er det ene, måske er det andet, måske er det tredje (...) Så falder man (Jens) ud af den ene kasse, men så ryger man ind i den anden kasse.

Som sidebemærkning nævner Pæd.4, hvordan det ligefrem kan være en statusmarkør at være homoseksuel eller have en homoseksuel ven.

(Fortællerværksted med personale, Klub Splitten)

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

Pædagogerne synes her at forholde sig normkritisk til pigernes "homo-inkluderende adfærd", da de iagttager, at pigerne fra et heteronormativt perspektiv fejrer deres egne evner til at tolerere de homoseksuelle, og at de ligefrem kan kapitalisere på denne tolerance. Hertil peger pædagogerne på, hvordan heteronormen afstedkommer yderligere marginalisering af Jens' person. På den måde forsøger pædagogerne at bryde med pigernes heteronorm, når de kritiserer deres handlingers tilsyneladende uskyldighed.

KØNNEDE AKTIVITETER OG RUM

Foruden synliggørelsen af heteronormen i fortælleværkstedernes normstødsfortællinger, så vi også heteronormen folde sig ud andre steder i klubberne.

En pige og en dreng fra 8. klasse kommer pjattende ind i klubben. De har netop været ude at køre på den ATV, som klubben stiller til rådighed for de unge. Pigen udbryder spontant: "Han kører seriøst ATV ligesom en pige!" imens hun grinende dasker til drengen, som kigger ned i gulvet. Jeg spørger: "Hvordan kører man som en pige?" hvortil hun svarer: "Stille og roligt - langsomt, forsigtigt imens man bremser." Drengen svarer: "Ej, men det er også første gang, jeg prøver" og ser søgende mod mig. "Hvordan kører du?", spørger jeg pigen. "Som en dreng," siger hun, "Vildt- fuld gas. - Ej, det gør jeg ikke, for jeg er transkønnet," råber hun, imens hun halvløber ned i poolrummet i den anden ende af lokalet. Drengen sjosker hurtigt efter.

(Feltnote, Klub Splitten)

Observationen illustrerer, hvordan heteronormen kommer til udtryk i kønnede forventninger til, hvordan en "rigtig" dreng/pige skal køre på ATV. Piger kører "stille og roligt" og drenge kører "vildt". Disse udsagn peger på, at pigen i observationen orienterer sig efter traditionelle og kønsbinære maskulinitets- og feminitetsnormer. Det interessante er imidlertid, at de to unge begge oppebærer heteronormen ved, at pigen sanktionerer drengen ved latterliggørelse af hans "pigede" kørsel, og ved at drengen forsvare sig med, "det er første gang han prøver". Hertil legitimerer pigen sin vilde "drenge" kørsel med en joke om, at hun så må være transkønnet, da hendes adfærd ikke passer ind i forståelsen af de binære køns kategorier.

Samtidig med at de to unge cementerer og opretholder heteronormative kønsstereotyper, synes de selv at bevæge sig på grænsen af den heteronormative orden for, hvordan ens køn afgør måden, hvorpå man kører ATV. De to unge er således også i gang med et normbrud, da de øjensynligt bryder med de kulturelle normalitetsforventninger, der knytter sig til måden, de gør deres køn på, som dog i samme ombæring opretholdes ved, at drengeskønnet adfærd italesættes som noget positivt og eftertragtet, som pigen finder dominans i, og ved at pige-kønnet

adfærd italesættes som noget negativt og ikke-eftertragtellesværdigt, hvilket placerer drengen i en domineret position. Med andre ord privilegerer heteronormen pigen for at køre "drenge", men sanktionerer drengen for at køre "piget".

Vores feltnoter viser, at det ikke kun er de unge, som forhandler om heteronormens grænser. Det pædagogiske personale og selve klubbens rumlige praksis viser sig nemlig også at oppebære heteronormens binære kønsmatrice:

En pædagog viser rundt på 1. sal og fremviser et hjørne med pige-computere, hvor der bliver spillet The Sims i et mere roligt tempo end i det oprindelige computerrum nedenunder. Efterfølgende går vi ind i krea-rummet, hvor pædagogen fortæller, at det mest er pigerne, som benytter det, og at drengene kun benytter det inden jul og inden mors dag. Pædagogen fortæller, at krea-rummet ikke kører så godt i øjeblikket, fordi de to kvindelige pædagoger, der styrer det, aktuelt er sygemeldte/på nedsat tid. Pædagogen fortæller, at når der er flere unge deroppe, kan drengene bedre snige sig derop uden at blive så synlige, og at nogle af drengene er dygtige til at tegne. Efterfølgende viser pædagogen mig rollespilsrummet. Her emmer det af kreativitet, og pædagogen fortæller, at det er mest for drengene.

(Feltnote, Klub Værket)

Observationen illustrerer, hvordan rum og aktiviteter i klubben er blevet binært kønnede af den herskende heteronorm. Pædagogen giver os her et indblik i en klub, hvor pigerne har deres egne computere i et hjørne på første sal, mens det oprindelige computerrum således må formodes at "tilhøre" drengene. Den binære kønnethed viser sig også i kønsfordelingen mellem rollespilsrummet og krea-rummet. Heteronormens binære kønsforståelse næres altså af en rumlig praksis, der oppebæres af pædagogerne såvel som de unge: Pigerne spiller de rolige computerspil og opholder sig mest i krea-rummet, som i øvrigt styres af to kvindelige pædagoger. Drengene sniger sig derind, hvis der er mange andre unge, så de bliver usynlige. I det oprindelige computerrum og i rollespilsrummet kommer pigerne slet ikke.

Heteronormens grænser håndhæves med andre ord i rumlig forstand. På den måde bliver aktiviteterne og rummene i klubben definerende for, hvad der er muligt og ikke muligt at gøre sig erfaringer med:

Bo, Jack og Lau bevæger sig søgende og flakkende mod krea-rummet. De vil gerne lave krea-ting. Pædagogen siger til dem, at det kan de ikke i dag, fordi Rosa ikke er på arbejde. Rosa plejer at være den, som er i krea-rummet. De protesterer højtlydt over, at de ikke må være der uden Rosa, og pædagogen siger, at de desuden heller ikke har opført sig ordentligt i går i Krea-rummet, og derfor skal de ikke være der i dag. Jack protesterer igen, og pædagogen beder ham om at komme med ind til en samtale på kontoret. Samtalen varer i ca. 3 min,

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

hvorefter Jack kommer ud fra kontoret igen. Mindre højlydt end for fem minutter siden.

(Feltnote, Klub Splitten)

På samme måde som i den foregående observation, er det også her en kvindelig pædagog som associeres med krea-rummet. Når hun ikke er på arbejde, kan rummet ikke benyttes. Desuden viser ovenstående observation, hvordan heteronormens rumlige grænser og materialisering forstærkes og håndhæves af pædagogen ved at sanktionere drengene for deres tidligere og forventede upassende adfærd i krea-rummet med irettesættelse og eksklusion.

KROPSNORM: MED PLATEAUSKO I DEN GAMLE BY

Nedenstående fortælling er blevet til i fortællerværkstedet med det pædagogiske personale i Klub Ålen og viser, hvordan kropsnormen manifesterer sig i klubben.

Med plateausko i Den Gamle By

To pædagoger er på tur til Den Gamle By sammen med 8. klasseeleverne, så de unge kan lære lidt om "gamle dage." Da de er kommet igennem billetlugen og træder ind i Den Gamle By, skifter underlaget fra asfalt til brosten. Én af de unge, der er nonbinær, har denne dag valgt at tage nogle meget høje plateausko på. Den unge går på grund af sine plateausko med stort besvær vakkende på brostenene. Den ene af pædagogerne ser på den unge og frygter, at den unge skal falde og brække sine ankler. Pædagogen tænker, at den unge nærmest ligner en karikatur, og at det må være svært at være nonbinær, når det betyder, at man ikke kan træffe et fornuftigt og rationalt valg om sin påklædning, der tager højde for, at de skal gå på brosten og gå langt. Pædagogen tænker videre, at det er lidt underligt, at den unges identitet skal fylde så meget, at den unge ikke kan finde ud af at tage praktisk tøj på, men at det er vigtigere for den unge at udbasunere sin identitet som nonbinær. De fortsætter videre ind i Den Gamle By, hvor den unge fortsætter kampen med brostensunderlaget. Pædagogen overvejer, om hun skal prøve at gribe ind, men fortsætter blot med at tænke sit.

(Fortællerværksted med personale, Klub Ålen)

Normstødsfortællingen er et eksempel på, hvordan unge der gør krop og køn på en måde, der udfordrer kropsnormen, giver anledning til undren og misbilligelse blandt pædagogerne i klubben.

Kropsnormen knytter sig blandt andet til forestillinger om "den respektable krop" (Palludan 2005) og refererer til den "krop", der bevæger sig umarkeret rundt i klubben. Det vil sige den krop, der lever op til pædagogernes forestillinger om og forventninger til, hvordan man skal udtrykke sig, bevæge sig og kommunikere. På den måde oppebæres "den respektable krop" gennem pædagogernes vurderinger af, om den unges måde at bruge, beklæde/udsmykke samt brug af kroppen er passende. I den henseende forstærkes kropsnormen typisk også af middelklassenormen, fordi den er tæt forbundet med det, vi tidligere i afsnittet om middelklassenormen forklarede som det pædagogiske civiliseringsarbejde (Gilliam, 2010). Kropsnormen synes også at være stærkt forbundet med heteronormen. Med andre ord er kropsnormen i høj grad underlagt middelklasse- og heteronormens vurderingsmatricer.

Plateauskoenes stød mod brostenene materialiserer, hvordan den unge støder sig på kropsnormens grænser for, hvordan man bør klæde sig på, når man er på tur og skal gå langt. Normstødet udløser som sådan ikke nogen sanktioner fra pædagogen, som i stedet fører en indre dialog med sig selv om en passende pædagogisk intervention. Normstødet fremkalder altså en pædagogisk tvivl om, hvordan kropsnormen bedst kan opretholdes, og hvordan det sikres, at den unge ikke kommer til skade. Den pædagogiske handling udebliver. Til gengæld oppebæres kropsnormen ved pædagogens misbilligelse, som forstærkes af den heteronormative skepsis overfor den unges måde at "udbasunere" sin nonbinære kønsidentitet.

I den efterfølgende kollektive udforskning i fortællerværkstedet knytter pædagogen udbasuneringsen af nonbinær kønsidentitet i form af plateausko til manglende fornuft og rationalitet, hvilket trækker på middelklassenormen: "At man ikke er rationel, at man fastholder sin identitet, selvom man skal gå langt. Men også at man fastholder sin identitet i noget, som man blæser ud til andre." (Fortællerværksted med personale, Klub Ålen). At give sin nonbinære kønsidentitet til kende gennem en særlig måde at bære sin krop på opfattes altså som en irrationel provokation. Underforstået i denne refleksion ligger der også en antagelse om, at ciskønnede unge ikke på irrationel vis udbasunerer deres kønsidentitet. Dette viser, hvordan pædagogen privilegerer ciskønnede unge med retten til at bære deres krop i ubemærkhed, hvorimod nonbinære unge sanktioneres med misbilligelse og mistænkeliggørelse for måden, de bærer deres

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

krop på. Desuden opretholdes kropsnormen såvel som heteronormen ved at skabe et nonbinært *dem*, som blæser deres kønsidentitet ud over et ciskønnet os.

I den videre kollektivisering af normstødsfortællingen forstærkes den pædagogiske tvivl om, hvordan man som pædagog skal håndtere et sådan afvigende kropsudtryk:

Måske er det rigtige ikke at gøre noget – personen skal gøre sig sine erfaringer, når personen har truffet et valg. Personen har taget et valg og vælger at klæde sig på en bestemt måde (...) Men jeg tænker, at der er noget berøringsangst overfor emnet. Fordi den unge gør jo det her for at udtrykke sit køn og sin seksualitet. Så ved at kommentere skoene, så støder man måske personen (...) Omsorgen er jo todelt, du skal yde omsorg, og du skal støtte de unge i at være der, hvor de er.

(Fortællerværksted med personale, Klub Ålen)

Pædagogerne oplever det altså som dilemmafyldt at yde omsorg til unge, der støder sig på krops- og heteronormen, idet de er bekymrede for at indskrænke den unges ret til at udtrykke sit køn og sin seksualitet. Dilemmaet synes at udgå fra en antagelse om, at omsorgen er heteronormativt orienteret og derfor vil sigte efter at tilnærme den nonbinære unge til heteronormen, hvilket pædagogerne dog ved kan være problematisk for den unges identitetsdannelse.

Denne viden udløser dog ikke yderligere normkritiske selvrefleksion. I stedet ansvarliggøres den unge for sin normafvigelse:

Pæd. 1: Det er jo noget, personen meget gerne vil udstille og diskutere.

Forsker: Jamen, er det noget personen har sagt?

Alle pædagogerne: JA!

Pæd. 1: Personen har sagt, hvad personen ønsker af pronomen (...) Men altså, det er det samme, som hvis vi skulle i Djurs Sommerland, og der var varslet regnvejr hele dagen, og så tog man ikke regntøj med – det er jo det samme som det med skoene. Men det er det der med, at vi... Eller jeg, har en idé om, at personen vil opfatte det som et angreb på sin identitet, hvis vi italesatte det. Og ikke som en praktikalitet.

(Fortællerværksted med personale, Klub Ålen)

I ansvarliggørelsen af den unges normafvigelse ser vi, hvordan pædagogerne tilskriver såvel praktisk irrationalitet som provokerende intentionalitet til den unges kropsudtryk.

Selvom pædagogen i den konkrete situation ikke gør noget, så vedligeholdes og oppebæres den gældende kropsnorm fortsat indadtil. Interessant bliver det dog i den videre drøftelse, når en

tredje pædagog byder ind med en metarefleksion over samtalen, som leder til et normbrud:

Vi bliver utrygge, når nogen afviger så meget. Fx hvad nu hvis det var en dreng, der havde shorts på hele året? Så havde vi måske ikke tænkt så meget over det. Så er det nærmere – at hvis han ikke bliver syg – så er han jo sateme en viking. Det unormale gør os utrygge.

(Fortællerværksted med personale, Klub Ålen)

Her fremkaldes den herskende krops- og heteronorm gennem sammenligningen med en ciskønnet dreng, som i modsætning til den nonbinære unge, formodentlig ville have gået ubemærket rundt i klubben, eller hvis kropsbeklædning som minimum ikke ville være blevet problematiseret qua drengens ciskønethed. Pædagogen understreger endda, at drengens ciskønethed snarere ville have udløst anerkendelse fra omgivelser for at gå med shorts om vinteren. Herved udgør pædagogens normkritiske modfortælling, der udstiller pædagogernes krops- og heteronormative vurderinger og bekymringer, begyndelsen på et normbrud.

TØJ, ØKONOMISK STATUS OG DE, DER IKKE KOMMER I KLUBBEN

I fortællerværkstedet med de unge ser vi også, hvordan kropsnormen på forskellige måder er ude at gå blandt de unge og pædagogerne, hvor den sætter grænserne for de unges måder at udtrykke deres økonomiske kapital på igennem tøjvalg, hvilket får betydning for deres oplevelser af at være en del af gruppen eller ej.

I arbejdet med ungetyper i klubben bliver det ekspliciteret både af det pædagogiske personale og de unge i Klub Splitten, at forestillingen om den typiske unge, der *ikke* kommer i klubben, er en ung, der følelsesmæssigt og udseendemæssigt falder uden for normalen. Den typiske unge, der ikke kommer i klub, beskrives således af de unge som "sky, genert, emotional, deprimeret, har rander under øjnene, går i skinny jeans og som har de fleste af sine venner online" (Fortællerværksted med de unge, Klub Splitten).

Pædagogerne beskriver den unge, der ikke kommer i klubben, som én, der fravælger klubben til fordel for andre fritidstilbud, men også fravælger klubben, fordi der "søges alternative sociale omgange fx online". Den unge, som ikke kommer i klubben kan således have en "anderledes tøjsmag", tænke at klubben "er for de smarte og smukke, der gerne vil ses" og der udtrykkes pædagogisk bekymring for, om den unge har "sociale fællesskaber (face to face)", ligesom den unge kan betragtes som

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

”asocial.” Det nævnes også som en mulighed, at ”social angst fylder meget hos den unge.” Men den unge, der ikke kommer i klubben, beskrives også som én, der rent visuelt adskiller sig fra *normalen* som ”eventuelt en asiatisk udseende pige” (Fortælleværksted med personale, Klub Splitten).

Disse beskrivelser af unge, som ikke kommer i klubben, viser med andre ord, hvordan kropsnormen i høj grad forstærkes at middelklassenormens idealer om passende smarthed og evnen til at indgå i forpligtende fællesskaber i klubben. Desuden forstærkes kropsnormen af hvidhedsnormen, idet man som ”asiatisk udseende pige” åbenbart vil skille sig ud fra *normalen* i klubben.

Derfor er det ikke nogen overraskelse, at de unge også udtrykker ønske om at passe ind blandt ”de andre”, hvilket i særdeleshed kommer til udtryk i forbindelse med deres tøjvalg. Én af de unge siger fx, at ”det ikke er rart at falde udenfor”, hvorefter en af de andre unge med det samme tilføjer: ”Man tænker alt for meget over det, selvom de andre nok ikke tænker på det” (Fortælleværksted med de unge, Klub Splitten).

Tøjet udgør således en vigtig markør i de unges måder at leve op til den herskende kropsnorm. Under associationsøvelsen i Klub Splitten forklarer de unge ordet normal på den måde, at man er normal, når man ”ikke tager alt muligt i ansigtet eller klæder sig ud eller tager mærkeligt tøj på,” eller i lidt mere negativ forstand, at man er normal, når man er ”en trendhopper, der gør, hvad alle andre gør” (Fortælleværksted med de unge, Klub Splitten).

Tøjvalget, som udtryk for kropsnormen, synes at være tæt forbundet med middelklassenormens økonomiske grundlag. Det er langt fra alle tøjmærker, der kan accepteres af de unge. En af de unge fra Klub Splitten siger blandt andet: ”Altså, jeg kunne aldrig finde på at gå i sådan H&M-tøj, der er sådan noget, de selv har designet. Det skal kun være sådan noget basic noget”. En anden af de unge bekræfter, at det er et ”no-go”. Da en af forskerne spørger ind til, om det er, fordi tøjet er billigt, svarer den første unge, at det er det nok. Den anden unge supplerer: ”Det er ligesom at købe tøj i Føtex på en måde” (Fortælleværksted med de unge, Klub Splitten). Således hersker der blandt de unge en klar bevidsthed om, hvordan tøj og mærker signalerer social og økonomisk status, der korrigerer de unges oplevelse af at føle sig som en del af gruppen eller ej. Tøjets mærker signalerer ikke bare en bestemt økonomisk formåen og status, men også om man passer ind i det normale fællesskab.

Selv når gruppen af unge i Klub Ålen udtrykker beundring for en af de andre unge, som ikke går så meget op i sit tøj, så får dette alligevel den unge til at føle sig ved siden af de andre unge: ”Jeg føler tit det omvendte. Jeg tænker tit, hvorfor jeg ikke går så meget op i, hvad jeg har på. Hvorfor jeg er så ligeglad, når de andre går sådan op i det?” (Fortælleværksted med de unge, Klub Ålen).

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

Konklusion

Formålet med denne forskningsrapport har været dels at identificere, hvilke normer der er i spil i den fritidspædagogiske hverdag i ungdomsklubben, dels at illustrere hvordan det normkritiske fortælleværksted som metode kan bruges til at indfange og fremkalde herskende normer og normalitetsforståelser blandt unge og pædagoger i ungdomsklubben samt lede til normkritiske erkendelser.

Normer er en uundværlig og uundgåelig del af det sociale liv, men som regel virker de i det usynlige og på det ikke-refleksive plan. Mens nogle normer privilegerer majoriteten af unge, udgrænses og sanktioneres andre unge af de samme normer. De herskende normer i ungdomsklubben har således en vægtig betydning for de unges alsidige udvikling, identitetsdannelse og deltagelsesmuligheder i ungdomsklubben. Derfor synes det vigtigt, at pædagogerne i ungdomskubberne er bevidste om, hvilke normer der er på spil i klubben, og hvordan de former og betinger den pædagogiske praksis. En sådan bevidstgørelse må forstås som en integreret og nødvendig del af det pædagogiske arbejde.

For at identificere herskende normer i ungdomsklubben har vi afviklet fortælleværksteder med det pædagogiske personale og de unge i tre forskellige midtjyske ungdomskubber. Fortælleværkstederne har haft fokus på, at deltagerne med afsæt i egne erfaringer og oplevelser skulle generere episodiske fortællinger der omhandlede situationer, hvor køn og mangfoldighed var på spil. Fortælleværkstederne fungerede på denne måde som en slags fremkaldervæske, der fremhævede og tydeliggjorde, hvad der allerede var til stede i klubberne. Ved at gøre dette tydeligt og tilbyde et trygt rum gav det normkritiske fortælleværksted de unge og det pædagogiske personale mulighed for at reflektere over og drøfte de forskellige fortællinger og relatere dem til egne erfaringer og forståelser af køn, mangfoldighed og normer i klubben.

Analysen af materialet fra de normkritiske fortælleværksteder identificerede fem normer: Middelklassenormen, aldersnormen, hvidhedsnormen, heteronormen og kropsnormen. Disse normer trådte frem i analysens fokus på normstød i fortællingerne.

Således er de fem identificerede normer blevet tematiseret og analyseret gennem normstødsfortællinger rekonstrueret fra materialet. Gennem analyser af normstødsfortællingerne har vi forsøgt at pege på, hvordan klubbens sociale situationer, der udspiller sig i interaktionen mellem forskellige normbærere (de unge og klubpædagogerne), kan ende med et normstød, hvor nogen sanktioneres eller privilegeres. I nogle tilfælde vedligeholdes normen, i andre tilfælde finder der et normbrud sted, og i få tilfælde bliver der også forsøgt bygget nye normer.

Som fortællingen "En tur i byen" illustrerer, så var middelklassenormen særlig tydelig, når det pædagogiske personale opstillede og håndhævede deltagelsesregler, hvad enten dette var i forbindelse med ud af huset-aktiviteter, eller om det var under dagligdagsaktiviteter i klubben. For eksempel i forbindelse med de fælles måltider. Her blev det tydeligt, at det pædagogiske personale mere eller mindre bevidst greb det pædagogiske arbejde an som en slags civiliseringsprojekt, hvor middelklassenormerne fremstod som det ideal, de unge skulle efterleve, og de unge, der ikke levede op til disse normer, blev sanktioneret af det pædagogiske personale.

Aldersnormen var særlig tydelig internt blandt de unge som en måde at positionere sig selv og andre på. I fortællingen "Pigen, der græder" diskuterer de unge, hvordan gråd i deres optik hænger sammen med barnlighed. For de unge er det barnligt at være synligt underlagt sine følelser, mens modenhed af de unge forbindes med fornuft og besindelse. Fortællingen peger dog også på, at de unge respekterer følelserne udadtil, om end de indadtil positionerer fx grædende piger negativt. Mens nogle unge infantiliseres og får lov til ikke at leve op til aldersnormen af det pædagogiske personale, så ser vi også, at de unge, der lever op til en aldersnorm om at udvise modenhed, belønnes. Her bliver det også tydeligt, hvordan aldersnormen står i en nær relation til middelklassenormen, hvor modenhed på mange måder kan forstås som det tilfælde, hvor de unge i stigende grad lever op til et middelklassenormen.

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

Fortællingen "Fredsugen" peger på, hvordan der i ungdomsklubberne også kan herske en hvidhedsnorm. Når det at være hvid er normen i klubben, så kan personer med anden etnisk baggrund hurtigt blive overset i klubbens hverdag. Dette sker fx i fortællingen, hvor pædagogen betragter de ukrainske flygtninge som mere vedkommende og nærværende end fx de syriske flygtninge, der allerede kommer i klubben. Hvidhedsnormen træder også frem i forbindelse med måltidet, hvor det pædagogiske personale ikke altid fra start er opmærksomme på at få gjort måltidet inkluderende for de unge, der ikke spiser svinekød. I stedet tvinges de unge til at gøre opmærksom på sig selv og tydeliggøre deres anderledeshed.

Fortællingen "Verdens bedste HOMO-Sapiens" peger på, hvordan unge som lever op til heteronormen, privilegeres. Privilegiet består blandt andet i retten til at bekymre sig om eller fejre personer, der afviger fra heteronormen. Fortællingen viser også, at det tilsyneladende betragtes som legitimt, at en gruppe piger udstiller en drengs formodede homoseksualitet ved at fejre ham med fødselsdagskort og kondomer; en fejring som forstærkes af pædagogens anerkendelse af pigernes store arbejde med fødselsdagsgaven. Ligeså peger fortællingen på, hvordan selvsamme fejring udløser pædagogisk bekymring for den unge, fordi han er formodet homoseksuel. Heteronormen træder også frem gennem observationer fra klubberne, som illustrerer, hvordan rum og aktiviteter i klubben oppebærer heteronormens binære kønsmatrice. For eksempel viser den binært kønnet sig gennem en kønsfordeling mellem rollespilsrummet og krea-rummet, som ansporer bestemte former for stereotype kønnede adfærdsmåder.

I fortællingen "Med plateausko i Den Gamle By" peges der på, hvordan en af de unge, som gør krop og køn på en måde, der udfordrer den herskende kropsnorm, kan give anledning til undren, misbilligelse og tvivl blandt klubpædagogerne. Fortællingen illustrerer, hvordan pædagogerne privilegerer ciskønnede unge med retten til at bære deres krop i ubemærkethed, hvorimod nonbinære unge sanktioneres med misbilligelse og mistænkeliggørelse for måden, de bærer deres krop på. Herigenem ser vi også, hvordan kropsnormen er tæt forbundet med den herskende heteronorm. Kropsnormen trådte også frem blandt de unge i forbindelse med tøjvalg, hvor den satte grænsedragninger for de unges måder at udtrykke deres økonomiske kapital på igennem tøjvalg og deres oplevelse af at være en del af gruppen eller ej. Tøjvalg som udtryk for kropsnormen syntes således at være tæt forbundet med middelklassenormens økonomiske grundlag.

At tage udgangspunkt i normstød gør det altså muligt at identificere de usynligt herskende normer i ungdomsklubben. Og ved at stille normkritiske spørgsmål til, hvem der privilegeres og sanktioneres af normen og hvordan, kan vi altså få øje på, hvordan normen oppebæres og af hvem. Ligeledes åbner normkritiske analyser af normstødsfortællinger op for at udforske, hvordan nogen også forsøger at bryde normen og ligefrem bygge nye og mere socialt retfærdige normer.

Normer er ikke som lænker, vi blot kan kaste af os en efter en, indtil der ikke er flere tilbage. Normer vil altid være til stede. Vores intention med denne forskningsrapport og vores normkritiske analyser af de fem normstødsfortællinger har været at illustrere, hvordan herskende normer i ungdomsklubben muliggør eller begrænser forskellige unges alsidige udvikling, identitetsdannelse og deltagelse. Således kan normkritiske analyser af konkrete normstødsfortællinger fra klubben give anledning til at overveje, hvilke normer der er hensigtsmæssige at oppebære i ungdomsklubben i et ligestillingsperspektiv.

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

Litteraturliste

- Ahmed, S. (2012). *On being included: Racism and diversity in institutional life*. Duke University Press.
- Bak, C. K. (2017). Kvalitative interviews som metode i pædagog- og læreruddannelsen. I: T. T. Engsig (Red.), *Empiriske undersøgelser og metodiske greb: Grundbog til de pædagogiske professionsuddannelser* (s. 47–74). Hans Reitzels Forlag.
- Björkman, L., & Bromseth, J. (Red.). (2019). Normkritisk pedagogik: Perspektiv, utmaningar och möjligheter. Studentlitteratur AB.
- Butler, J. (2007). *Kønballade: Feminisme og subversionen af identitet*. THP.
- Clarup, E., Hamilton, S. D. P., & Padovan-Özdemir, M. (2020). *Normkritisk og normkreativ pædagogik i aktuel praksis: Et forskningsbaseret inspirationskatalog til dagtilbud: Delrapport 2*. VIA University College. /sites/default/files/2022-05/normkritisk-og-normkreativ-paedagogik-i-aktuel-praksis_2-forsk55-2021.pdf
- Collective, T. D. (2003). *Design-based research: An emerging paradigm for educational inquiry*. Educational Researcher.
- Faber, S.T., A. Prieur, L. Rosenlund, og J. Skjøtt-Larsen (2014) "Nye tider – nye classeskel?" I: C.S. Hansen (Red.) *Socialt rum, symbolsk magt: Bourdieuske perspektiver på klasse*, 68–98. København: Forlaget Hexis.
- Gilliam, L. (2010). Den gode vilje og de vilde børn: Civiliserings paradoks i den danske skole. *Tidsskriftet Antropologi*, 62, 153–174.
- Gulløv, E. (1999). *Betydningsdannelse blandt børn*. Gyldendals Boghandel, Nordisk Forlag A/S.
- Gulløv, E. (2016). Følelshåndtering i et socialhistorisk perspektiv. *Dansk Sociologi* 27(3/4), 177–89. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v27i3/4.5443>.
- Gulløv, E., & Kampmann, J. (2021). Civilisering af forældre—En del af børnehavens projekt? *Dansk pædagogisk Tidsskrift*, 4, 127–142.
- Hamilton, S.D.P., & Padovan-Özdemir, M. (2020). *Mangfoldighed og ligestilling i dagtilbud: Omfang—Forståelser—Holdninger—Tilgange: Grundlag for udvikling af en normkritisk og normkreativ evalueringskultur: Delrapport 1*. VIA University College.
- Hamilton, S.D.P., & Padovan-Özdemir, M. (2022). *Normkritisk evalueringskultur i dagtilbud—Muligheder, udfordringer og anbefalinger: Delrapport 5*. VIA University College. https://rucforsk.ruc.dk/ws/portalfiles/portal/81241770/Normkritisk_evalueringskultur_i_dagtilbud_delrapport_5_udskrev.pdf
- Haug, F. (1987). Memory-Work. I: F. Haug (Red.), *Female sexualization: A collective work of memory* (s. 33–72). Verso.
- Haug, F. (2008). Memory-work: A Detailed Rendering of the Method for Social Science Research. I: A. E. Hyle, M. S. Ewing, D. Montgomery, & J. S. Kaufman (Red.), *Dissecting the mundane: International perspectives on memory-work* (s. 21–44). University Press of America.
- Khawaja, I. & Lagermann, L. (2022). *Gode intentioner er ikke nok: Opgør med fem myter om racisme, diversitet og etniske minoriteter i pædagogisk praksis*. Dansk Psykologisk Forlag A/S.
- James, A., & Prout, A. (1990). A new paradigm for the sociology of childhood. I: James, A., & Prout, A. (Red.), *Constructing and reconstructing childhood. Contemporary Issues in the sociological study of childhood*. The Falmer Press.
- Joseph, D. (2004). The Practice of Design-Based Research: Uncovering the Interplay Between Design, Research, and the Real-World Context. *Educational Psychologist*, 39(4), 235–242. https://doi.org/10.1207/s15326985ep3904_5

FORTÆLLINGER OM NORMSTØD I KLUBBEN

- Krøjer, J. (2019). Erindringsværksted—At intervenere i menings-skabelse. I: J. Krøjer & P. Hagedorn-Rasmussen (Red.), *Meningsfuldt: Kritiske perspektiver på social intervention* (s. 146–172). Frydenlund Academic.
- Krøjer, J., & Camilla, H. (2006). *Metodehåndbog i fortælleværksteder* (1. udg.). FFD - Folkehøjskolernes Forening i Danmark.
- Krøyer, P.R. & Padovan-Özdemir, M. (2022). *Typer og tendenser i fritidspædagogisk arbejde med køn og mangfoldighed: et litteraturstudie af skandinavisk fritidspædagogisk arbejde med unge i et køns- og mangfoldighedsperspektiv. Delrapport 1*. Aarhus: VIA University College, Forskningscenter for ledelse, organisation og samfund.
- Li, J. H., & Yang, A. (2022). Racialisering. I: K. Liebing Madsen, J. Jørgensen, & J. Graack (Red.), *Normkritik i pædagogisk praksis* (1. udgave, s. 109–126). Hans Reitzel.
- Liebing Madsen, K. (2022). Normer. I: K. Liebing Madsen, J. Jørgensen, & J. Graack (Red.), *Normkritik i pædagogisk praksis* (1. udgave, s. 25–39). Hans Reitzel.
- Lärarnas Riksförbund. (2015). *Det öppna klassrummet. Lat-hund för ett normkritiskt arbetssätt*. Lärarnas Riksförbund. Studerandeförening.
- Madsen, K., Jørgensen, J., & Graack, J. (2022). *Normkritik i pædagogisk praksis* (1. udg.). Hans Reitzel Forlag.
- Meyers, C., Williams, A., Pauker, K., & Apfelbaum, E. P. (2022). The Impact of Social Norms on Navigating Race in a Racially Diverse Context. *Group Processes & Intergroup Relations*, 25(4), 853–870. <https://doi.org/10.1177/1368430220984228>
- Padovan-Özdemir, M., & Day, B. (2020). Migrant parents enacting citizenship in school-home collaboration. I J. Hiitola, K. Tur-tainen, S. Gruber, & M. Tiilikainen (Red.), *Family life in transition: Borders, transnational mobility, and welfare society in Nordic countries* (s. 142–153). Routledge.
- Padovan-Özdemir, M., & Hamilton, S. D. P. (2022). *At udvikle normkritisk evalueringskultur i dagtilbud. En interventionset-nografisk analyse af muligheder og udfordringer*. VIA University College, Forskningscenter for ledelse, organisation og samfund.
- Padovan-Özdemir, M., & Øland, T. (2017). Smil og velkommen! Om flygtningehjælperens godgørende lyster. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 2, 37–49.
- Palludan, C. (2005). *Børnehaven gør en forskel*. Aarhus Universitetspress.
- Rasmussen, L. (2020). Må Herbert gå i kjole? Om betydningen af heteronormative diskurser. I: *Køn, seksualitet og mangfoldighed* (2. udg., s. 237–250). Samfundslitteratur.
- Salmson, K., & Ivarsson, J. (2015). *Normkreativitet i förskolan: Om normkritik och vägar till likabehandling* (1. udg.). Olika.
- Szulewicz, T. (2015). Deltagerobservation. I: S. Brinkmann & L. Tanggaard (Red.), *Kvalitative metoder: En grundbog* (s. 81–96). Hans Reitzel.
- Togsverd, L., & Rothuizen, J. J. (2020). *Det pædagogiske projekt: Om at udøve, undersøge og udvikle pædagogisk praksis* (1. udgave). Akademisk Forlag.
- Vinthagen, R., & Zavalía, L. (2014). *Normkreativ. Premiss*.
- Østergaard, C. (2017). Observation i pædagogiske kontekster. I: T. T. Engsig (Red.), *Empiriske undersøgelser og metodiske greb: Grundbog til de pædagogiske professionsuddannelser* (s. 27–46). Hans Reitzel.
- Aadland, E. (2008). *Etik—Dilemma og valg* (1. udg.). Psykologisk Forlag.
- Aamann, I.C. (2017). *Kampen for det sociale renommé: forældreskab og forebyggelse i et klasseperspektiv*. Roskilde: Institut for Mennesker og Teknologi, Roskilde Universitet.